

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Cristina BOGZEANU

**EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE
ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE
ȘI INFLUENȚA ACESTEIA ASUPRA CONFIGURĂRII
FORȚELOR NAVALE ALE ROMÂNIEI
PE TERMEN MEDIU ȘI LUNG**

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2012

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOGZEANU, CRISTINA**

**Evoluția mediului de securitate în zona extinsă a Mării Negre și
influența acesteia asupra configurării forțelor navale ale României pe
termen mediu și lung / Cristina Bogzeanu. - București : Editura
Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2012**

Bibliogr.

ISBN 978-606-660-010-1

355.4

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al
CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate
autoarei*

ISBN 978-606-660-010-1

CUPRINS

Introducere	6
Capitolul 1. Aspecte generale	8
1.1. <i>Delimitare geografică</i>	8
1.2. <i>O abordare teoretică a conceptului de „regiune”</i>	11
Capitolul 2. Geopolitica Zonei Extinse a Mării Negre...	20
2.1. <i>Federația Rusă</i>	20
2.2. <i>Turcia</i>	33
2.3. <i>Uniunea Europeană</i>	39
2.4. <i>NATO și Statele Unite ale Americii</i>	48
2.5. <i>Organizații de cooperare la Marea Neagră...</i>	53
Capitolul 3. Mediul de securitate în Zona Extinsă a Mării Negre. Vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări specifice	55
3.1. <i>Conflictele înghețate</i>	56
3.2. <i>Terorismul internațional și criminalitatea organizată</i>	64
3.3. <i>Proliferarea armelor de distrugere în masă</i>	69
Capitolul 4. Forțele navale ale României – Influențe ale evoluției mediului de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre	72
4.1. <i>Riscurile și amenințările din Zona Extinsă a Mării Negre – abordarea României</i>	72
4.2. <i>Forțele navale ale României – efecte ale apartenenței la organizațiile de securitate euro-atlantice...</i>	76
4.3. <i>Rolul Forțelor Navale Române în consolidarea cooperării regionale</i>	81
Concluzii	87
Bibliografie	91

THE EVOLUTION OF THE SECURITY ENVIRONMENT IN THE WIDER BLACK SEA AREA AND ITS INFLUENCE ON THE CONFIGURATION OF ROMANIAN NAVAL FORCES ON MEDIUM AND LONG TERM

Introduction • General aspects • Geographic delimitation • A theoretical approach on “region” concept • **Geopolitics of Wider Black Sea Area •** The Russian Federation • Turkey • European Union • NATO and the United States of America • Black Sea cooperation organisations • **The security environment in the Wider Black Sea Area. Specific vulnerabilities, risks, dangers and threats •** Frozen conflicts • International terrorism and organised criminality • Proliferation of weapons of mass destruction • **Romanian Naval Forces – Influences of the Wider Black Sea Area security environment’s evolution •** Risks and threats within Wider Black Sea Area – Romania’s Approach • Romanian Naval Forces – effects from the belonging to Euro-Atlantic security organisations • The role of Romanian Naval Forces in consolidation of regional cooperation • **Conclusions.**

INTRODUCERE

Abstract

The present study was designed to approach the current trends characterizing the security environment in the Wider Black Sea Area (WBSA). The premise laying at the basis of this demarche is represented by the fact that although, at a glance, the WBSA seems to have had recently less attention from great international actors and even from the academic environment, it still holds a great importance particularly for the security and stability of Euro-Atlantic area.

Our approach departs from a theoretical approach of the delimitation and nature of WBSA which reveals its special character of “regions among regions”, transit space, region under construction.

The chapter consecrated to geopolitics in WBSA analyses the interests of the major actors in this region, emphasizing their divergent interests regarding this area, as well as their interdependency, mostly in energy and security domains and the cooperation initiatives meant to increase their mutual trust and provide a proper framework for approaching common security issues.

As far as the security environment in the WBSA is concerned, we appreciate that it keeps its unstable nature due to the perpetuation of frozen conflicts which great actors have proved not to be able to approach in a common manner, due to their divergent interests. Instability and insecurity in WBSA is also the result of contemporary risks and threats, such as international terrorism, organized crime, and the proliferation of weapons of mass destruction.

All these risks and threats, together with Romania's role in the WBSA security equation, as NATO and EU Member State, have a great impact on Romanian Naval Forces configuration and, in our opinion, there are numerous indications that this state of art will continue, at least on the medium term due not only to the new NATO and EU defence planning initiatives but also to the fact that WBSA security vulnerabilities, risks and threats do not seem to go on for a resolution in the foreseeable future.

La prima vedere, problema mediului de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN) pare să fi intrat, în ultimi ani, într-un con de umbră, importanța acesteia, ca spațiu distinct în analizele geopolitice, geostrategice, de relații internaționale și studii de securitate, părând a fi fost estompată de alte fenomene și evenimente ce se petrec în regiunile adiacente sau chiar la nivelul mediului internațional de securitate.

În opinia noastră, Zona Extinsă a Mării Negre continuă să comporte o importanță considerabilă pentru statele care o compun, reducerea preocupărilor pentru studiul acesteia putând fi explicată, pe de o parte, prin dificultatea de a integra acest spațiu în definițiile generale ale conceptului de regiune, fiind marcată de un profund caracter eterogen; pe de altă parte, prin aceea că fenomenele ce o individualizează sunt abordate separat, în cadrul unor alte contexte. Spre exemplu, se vorbește despre importanța Mării Negre în ecuația securității energetice a Europei, a relațiilor dintre Europa și Federația Rusă sau despre interese ale actorilor riverani, interese în a căror definiție Marea Neagră joacă un rol substanțial. Totodată, nici în ceea ce privește rolul NATO în regiune, Marea Neagră nu pare lipsită de importanță.

Toate acestea constituie indicii clare asupra existenței unei eterogenități ce marchează interacțiunile entităților cuprinse în ZEMN, precum și mediul de securitate al acesteia în general. State mari și mici, democrații și regimuri autoritare, membre ale NATO și UE, state partenere alcătuiesc harta complexă a ZEMN. În plus, mediul de securitate din acest spațiu este supus și unei influențe notabile ale tensiunilor dintre SUA, respectiv NATO, și Rusia. Nici conflictele înghețate ce marchează destinul acestei arii nu sunt de ignorat în acest context. La toate acestea, se adaugă calitatea de spațiu de tranzit al Mării Negre, ceea ce îi conferă o importanță deosebită

în analizele referitoare la dimensiunea energetică a securității, dar și la terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, precum și fluxurile migratorii.

Premisa de la care plecăm este aceea că Zona Extinsă a Mării Negre este un spațiu complex, cu multe variabile, a cărui securitate este rezultatul a mulți factori, al concursului entităților statale și nonstatale. Prin urmare, orice analiză de securitate reprezintă o provocare, un demers amplu. Studiul de față este menit să identifice principalele trăsături ce caracterizează mediul de securitate al ZEMN în prezent și să creioneze posibile variante de evoluție ale acestuia pe termen mediu și lung.

Capitolul 1 **ASPECTE GENERALE**

1.1. Delimitare geografică

Spațiul supus analizei pe parcursul acestui studiu face obiectul dezbaterilor chiar de la problema statelor care îl compun. În termeni generali, prin Zona Mării Negre putem înțelege acel spațiu circumscris teritoriilor statelor care au ieșire la Marea Neagră – România, Bulgaria, Turcia, Georgia, Rusia și Ucraina. Dar, la o scurtă analiză a statelor enumerate, reiese clar diversitatea acestora, faptul că sunt racordate de sisteme regionale diferite, că sunt distincte din punct de vedere cultural, politic și economic, ceea ce a favorizat și crearea unei percepții conform căreia ZEMN este o arie „strivită” între UE și spațiul euroatlantic, situată în proximitatea Orientului Mijlociu, o „gaură neagră” sau „zonă gri” între UE, Eurasia și spațiul euroatlantic¹.

Prin urmare, orice analiză asupra interacțiunilor dintre acestea va trebui să ia în calcul și faptul că toate aceste state sunt racordate la mecanisme și fenomene distincte, ce caracterizează diverse regiuni adiacente. Spre exemplu, România și Bulgaria sunt state membre ale NATO și ale UE, Turcia este stat posibil candidat la UE, cu o istorie marcată de multe dificultăți și contradicții în acest sens, dar și stat membru al Alianței Nord-Atlantice. În plus, după aderarea României și a Bulgariei la NATO, ZEMN a căpătat un rol-cheie în „războiul global împotriva terorii”, război care s-a purtat preponderent în statele din Orientul Mijlociu, devenind și frontiera alianței de state angajate în acest război condus de SUA.

---

¹ Tedo JAPARIDZE, *The Black Sea – A Key Strategic Corridor. Is the Region a Black Hole or a Grey Zone within the EU, Eurasian and Euro-Atlantic Space?*, în *Black Sea Security. International Cooperation and Counter-Trafficking in the Black Sea Region*, IOS Press BV, Amsterdam, 2010, p. 17.

Rusia este, în mod evident, o putere regională considerabilă, relațiile sale cu UE, dar și cu NATO fiind marcată nu de puține ori de tensiuni (cazul plasării unor elemente din scutul anti-rachetă pe teritoriul statelor est-europene sau cel al securității energetice sunt exemple elocvente în acest sens). Apoi, Ucraina și Georgia sunt entități statale aflate în mod vizibil sunt influența Moscovei, fiind prinse, în același timp, și în programe de cooperare cu UE.

Totodată, nici conflictele înghețate din proximitatea Mării Negre nu pot fi ignorate. Cecenia, Georgia, Nagorno-Karabah, Transnistria amintesc de potențialul de conflictualitate al ZEMN, deși nu toate sunt state riverane. Mai mult, dacă analizăm rolul Mării Negre în ecuația securității energetice a UE, ca spațiu de tranzit ce leagă importatorii europeni de resursele din zona Mării Caspice și Asia Centrală, atunci aceasta se conturează ca un spațiu al unei veritabile competiții pentru resurse, materializată în încercări ale Federației Ruse de a-și menține monopolul ca exportator de hidrocarburi și al statelor europene de a identifica surse alternative. Cele mai recente proiecte de rute alternative, precum Nabucco sau South Stream tranzitează, de asemenea, Marea Neagră, creându-se astfel legături până și cu state din Balcanii de Vest. Astfel, Marea Neagră se conturează și drept un spațiu bogat în resurse naturale și deosebit de important pentru alimentarea cu energie a întregului continent european.

În acest sens, ar putea fi util de amintit că Marea Neagră joacă un rol important în geopolitica energetică nu doar din cauză că e indubitabil un spațiu de tranzit pentru resursele de petrol și gaz natural din Rusia și Orientul Mijlociu către Europa, ci și un spațiu cu resurse energetice considerabile. Spre exemplu, în 2009, în cadrul Black Sea Energy & Economic Forum al Consiliului Atlantic, președintele Turkish Petroleum, Mehmet Uysal, susținea că, în următoarele decenii, Marea

Neagră ar putea înlocui Rusia ca principală sursă de energie². Aceeași teorie poate fi coroborată și prin implicațiile disputei dintre România și Ucraina cu privire la delimitarea zonei economice exclusive în Marea Neagră.

Pe de altă parte, dacă ne raportăm la componența organizațiilor regionale stabilite la Marea Neagră, atunci, ZEMN va cuprinde și alți actori. Spre exemplu, **Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră** (Organization of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC) este alcătuită din cele șase state riverane la care se adaugă Albania, Armenia, Azerbaidjan, Grecia, Moldova și Serbia. **Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat** (Black Sea Forum for Dialogue and Partnership – BSF) include statele riverane, mai puțin Rusia și Turcia (acesta din urmă are totuși rol de observator, alături de Serbia), dar cuprinde Armenia, Azerbaidjan, Moldova. Alături de aceasta, există și o inițiativă a UE menită să dezvolte cooperarea regională în spațiul Mării Negre, cunoscut sub numele de sinergia Mării Negre, prin care se urmărește dezvoltarea cooperării în termeni de promovare a principiilor democratice, abordarea problemelor legate de mediu, resurse, securitate, conflictele înghețate etc.

Astfel, ZEMN desemnează mai degrabă un spațiu economic și politic, ce cuprinde nu doar statele riverane, fiind definită drept „suma unor complexe de securitate care reunește acele state ale căror probleme de securitate nu pot fi soluționate fără cooperarea și cu sprijinul celorlalte state”³. Definiția oferă o imagine clară nu doar asupra gradului de complexitate implicit zonei, ci și asupra calității sale de spațiu de

² Alexandros PETERSEN, “Black Sea to Supply Europe’s Energy?”, 2nd of October 2009, *New Atlanticist Policy and Analysis Blog*, http://www.acus.org/new_atlanticist/black-sea-supply-europe%E2%80%99s-energy, accesat la 2 septembrie 2012.

³ Gheorghe CALOPĂREANU, *Complexul de Securitate „Zona Extinsă a Mării Negre”*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012, pp. 28-29.

convergență a unor regiuni cu trăsături distincte. ZEMN este un spațiu de frontieră, marcat adesea de tensiuni, de dificultăți de a coopera, dar și de conștientizarea faptului că eforturile depuse în acest sens sunt necesare și comportă beneficii pentru toate regiunile ce se întâlnesc în acest punct.

Prin urmare, *în prezentul studiu, atunci când vorbim despre Zona Extinsă a Mării Negre, facem referire nu doar la cele șase state riverane, ci și la state plasate în proximitatea relativ apropiată a acesteia – Republica Moldova, Armenia, Azerbaidjan.*

1.2. O abordare teoretică a conceptului de „regiune”

Spațiul adiacent Mării Negre este abordat adesea și în corelație cu conceptul „regiune”, una dintre noțiunile frecvent studiate în cadrul analizelor de securitate sau relații internaționale. Totuși, semnificația termenului nu este una clar definită, abordările teoretice având un caracter eterogen, în funcție de școala care realizează respectivele analize și de factorii care sunt luați în considerație. Mai mult, și câmpul lexical extrem de divers aferent termenului „regionalizare” reflectă această varietate de accepțiuni și abordări care fac creionarea unei viziuni definite clar asupra lui să devină un demers dificil. Spre exemplu, se vorbește despre regiune, regionalizare, regionalism, construirea regiunilor, integrare regională, sub-regionalism, regionalitate (*regionness*), despre deosebiri dintre regiune și spațiile ce nu sunt și nu pot fi considerate regiuni (*regionhood*). Astfel, în ciuda unei literaturi extrem de extinse pe această tematică, prin care se încearcă explicarea, înțelegerea, predicția emergenței, dinamicii și dezvoltării regiunilor⁴, nu există o teorie care să poată îngloba explicații pertinente pentru varietatea, specificul tuturor regiunilor.

---

⁴ Bjorn HETTNE, Fredrik SODERBAUM, “Theorising the rise of regionness”, în *New Political Economy*, vol. 5, no. 3, 2000, pp. 457-472.

Astfel, considerăm că este util ca, în orice demers ce presupune o analiză de securitate regională, să plecăm de la premisa că fiecare regiune în parte are un specific propriu, o serie de caracteristici ce îi conferă calitatea de regiune, ceea ce nu echivalează cu faptul că mecanismele și procesele aferente ei sunt similare cu cele ale altor regiuni. Pentru aceasta, considerăm utilă analiza ZEMN din punctul de vedere al uneia dintre cel mai bine elaborate și cel mai uzitate teorii de analiză a securității regionale.

În opinia noastră, una dintre cele mai valoroase contribuții în ceea ce privește dimensiunea regională a studiilor de securitate a fost adusă de Barry Buzan și Ole Waever⁵, reprezentanți ai Școlii de la Copenhaga. Aceștia au elaborat Teoria Complexului Regional de Securitate (TCSR), considerând că ar putea constitui un instrument util pentru a putea explica Relațiile Internaționale (RI), dar și pentru a identifica posibilități de evoluție a mediului de securitate internațional și a relațiilor dintre state. Autorii compară două perspective asupra ordinii mondiale după finalul Războiului Rece – cea neorealastă și cea globalistă. Prima dintre ele analizează distribuția resurselor de putere în cadrul sistemului internațional, teritorialitatea și suveranitatea statală fiind concepte-cheie pentru acest mod de abordare a RI și securității, dar care nu poate explica inițiativele de cooperare pe această linie și nici existența unei organizații de tipul UE. Perspectiva globalistă are tendința de a ignora statul, caracterul teritorial al acestuia în RI, punând accent pe abordările care acordă o mai mare importanță culturii, aspectelor transnaționale sau economiei politice internaționale. Ambele viziuni pot oferi explicații asupra evoluției mediului internațional de securitate, dar, pentru demersul nostru, utilă este cea de-a treia perspectivă redată de Buzan și Wæver – Teoria Complexului de Securitate

---

⁵ Barry BUZAN, Ole WAEVER, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

Regional. Aceasta conține elemente din ambele viziuni prezentate anterior, dar își concentrează atenția asupra unui nivel mai mic de analiză.

Buzan și Wæver definesc Complexul de Securitate Regional (CSR) drept o substructură durabilă, dar nu permanentă, a sistemului internațional cu o importantă componentă geografică ce este dată de tiparele de interdependență a securității stabilite în timp. Practic, *statele dintr-un CSR sunt apropiate din punct de vedere geografic, iar securitatea lor este interdependentă într-o asemenea măsură încât se pot deosebi cu ușurință de regiunile de securitate din vecinătatea lor*. Această interdependență ține de o serie de tipare istorice de tipul amicitie – inamicie, cooperare – confruntare ce caracterizează relațiile stabilite între state. *Cu alte cuvinte, un complex de securitate regional poate fi definit ca un „grup de state ale căror percepții și preocupări majore de securitate sunt atât de interconectate încât problemele lor se securitate internațională nu pot fi analizate sau rezolvate independent”*⁶. Prin urmare, putem vorbi despre CSR unde tiparul este acela al relațiilor de cooperare (America de Nord, de exemplu) și despre CSR unde tiparul este acela al confruntării (Orientul Mijlociu).

Din această perspectivă, ZEMN se încadrează doar parțial în definiția conceptului de CSR în sensul în care există, într-adevăr, o relație de inter-dependență între statele ce o alcătuiesc, dar nu putem vorbi despre un unic tip de tipar istoric care să caracterizeze relațiile dintre state. Astfel, dacă tendința actuală este de a consolida și dezvolta tiparele de cooperare între statele ZEMN, putem remarca și relații conflictuale nu doar de-a lungul istoriei, ci și în perioada contemporană. Astfel, dacă luăm în calcul numai schimbările apărute în plan geopolitic în urma finalului Războiului Rece, când zona era

⁶ Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap de WILDE, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p. 27.

împărțită între cele două blocuri, devine clară fluctuația de tipare ale relațiilor.

Prin urmare, ZEMN nu este un CSR, conform definiției date de Buzan și Wæver, dat fiind că nu poate fi integrată complet în șablonul propus de aceștia. Totuși, analiza ZEMN din prisma acestei teorii care poate fi utilizată pentru explicarea dinamicilor mediilor de securitate din Balcanii de Vest, UE, America de Nord, Africa etc. relevă cu claritate faptul că, în ceea ce privește acest spațiu, avem de a face cu un spațiu specific, ale cărui trăsături determină o evoluție aparte a mediului de securitate.

Unul dintre cele mai recente exemple în acest sens îl constituie războiul dintre Rusia și Georgia (2008) sau decizia Rusiei de a opri furnizarea de gaz natural către Ucraina în 2005 și 2007 și către Republica Moldova în 2006⁷, deși, tradițional considerăm cele două state aflate încă sub o majoră influență a Moscovei. Similar poate fi analizată și disensiunea dintre România și Ucraina cu privire la delimitarea zonei economice exclusive în Marea Neagră, disensiune ce a fost judecată, în cele din urmă, de către Curtea Internațională de Justiție. Concomitent, întregul spațiu adiacent Mării Negre face obiectul eforturilor UE și NATO de consolidare a cooperării, inițiativa cunoscută sub numele de sinergia Mării Negre fiind un exemplu elocvent în acest sens. BSEC și BSF pot fi aduse, de asemenea, drept argumente pentru existența unui tipar de cooperare în emergență în ZEMN.

Mai mult, România și Bulgaria sunt state membre ale UE, Turcia – stat candidat, Ucraina și Republica Moldova au dezvoltat relații de cooperare cu UE în virtutea Politicii Europene de Vecinătate și a Parteneriatului Estic.

⁷ Pentru detalii în acest sens, a se vedea Cristian BĂHNĂREANU, „Arma energetică” în contextul relațiilor internaționale ale începutului de secol XXI, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, pp. 39-44.

Prin urmare, se poate ridica problema dacă ZEMN poate fi considerat un CSR în schimbare sau un tip aparte de spațiu, cu propriile particularități ce îl fac imposibil de încadrat în definiția unui CSR. Conform lui Barry Buzan⁸, un CSR supus unui proces de schimbare poate cunoaște următoarele repercusiuni: a) **menținerea statu-quo-ului** (implică menținerea structurii esențiale a complexului – distribuția de putere și tiparul ostilității); b) **transformarea internă** (structura esențială a complexului se schimbă în contextul graniței sale exterioare, aceasta putând fi rezultatul integrării politice, al modificării decisive a distribuției puterii sau al alternanțelor majore în tiparul amicitie/inamicitate); c) **transformarea externă** (structura esențială a unui CSR este schimbată prin expansiunea sau prin retragerea granițelor sale exterioare); d) **acoperirea** (implică acțiunea uneia sau mai multor puteri externe în complexul regional de securitate, având ca efect suprimarea dinamicii securității indigene).

În ZEMN, putem remarca un cumul al acestor repercusiuni, ceea ce poate constitui una dintre cauzele dificultății încadrării acestui spațiu în categoria regiunilor, din punctul de vedere al analizelor de RI. Astfel, pe de o parte, putem vorbi despre o menținere a distribuției de putere în ZEMN, dacă luăm în considerare faptul că Federația Rusă și Turcia s-au menținut de-a lungul timpului drept principalii actori regionali în ZEMN, cele două state reunind cele mai multe resurse de putere și având, datorită acestora, cel mai înalt grad de influență în acest spațiu. Pe de altă parte, nu putem omite faptul că se pot remarca și indicii clari ai transformării, atât interne, cât și externe. Faptul că granița exterioară a ZEMN nu este încă delimitată clar, într-un mod acceptat unanim la nivel academic și politic este relevant în acest sens. Mai mult, statele din partea sud-vestică a Mării Negre au fost incluse în organizații regionale cu specific economic (UE) și/ sau militar

⁸ Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap de WILDE, *op. cit.*, pp. 29-30.

(NATO), Federația Rusă se conturează din ce în ce mai clar drept o putere emergentă, ce contestă influența SUA și a NATO în regiune, având o retorică agresivă față de aceasta, ilustrată, recent, prin dezbaterile asupra instalării unor elemente din scutul anti-rachetă american în spațiul adiacent Mării Negre. Ucraina, Republica Moldova, Georgia sunt state care sunt considerate a se afla încă sub influența Moscovei. La toate acestea, se adaugă și acțiunea evidentă a unei alte puteri ce influențează în mod clar dinamica securității din acest spațiu – SUA, prezentă atât prin NATO, cât și prin acțiunile sale în apropierea ZEMN, în Orientul Mijlociu.

Figura nr. 1 – Harta Zonei Extinse a Mării Negre
 Sursa: <http://worldtravelmaps.info/wp-content/uploads/2012/07/black-sea-map-countries.gif>

De fapt, ZEMN a început să fie tratată ca atare în urma procesului de extindere a NATO și a UE, care definesc clar existența unui CSR care se intersectează cu ZEMN pe teritoriul Turciei, Greciei, României și Bulgariei. Pe de altă parte, putem

vorbi și despre un alt CSR, aflat sub evidentă dominație a Rusiei, complex ce înglobează Rusia, Ucraina, Moldova, Georgia. Prin urmare, putem vorbi despre ZEMN ca despre un CSR în formare, aflat încă sub influența forțelor de schimbare, și aceasta cu atât mai mult cu cât întreg sistemul internațional pare a trece printr-un astfel de proces, caracterizat, în primul rând, de reconfigurarea polarității la nivel internațional, proces în care SUA, Rusia, Turcia, dar și UE joacă roluri semnificative. ZEMN este, preponderent, o zonă de contact, de întâlnire a mai multor regiuni deoarece, dincolo de inițiativele prin care se urmărește consolidarea relațiilor dintre statele adiacente Mării Negre, se pot identifica abordări distincte ale acestui spațiu, precum politica „vecinătății apropiate” (Rusia) și Politica Europeană de Vecinătate (UE).

În consecință, nu ne putem raporta la ZEMN ca la un CSR, conform definiției sale, dar existența unei zone geografice distincte în acest spațiu este ușor perceptibilă. Este o zonă de trecere, de contact între actori diferiți ai arenei internaționale, cu interese diferite și, uneori, chiar antagonice, dar și cu probleme comune de rezolvat. Fundamentul cultural, civilizațional, istoric, politic, economic, social, religios face însă greu de perceput ZEMN ca o regiune încheiată, unitară. Natura profund eterogenă a ZEMN poate fi explicată, însă, și prin faptul că dimensiunea instituțională a sa, cooperarea în mod regulat în cadrul unor instituții regionale este o realitate relativ recentă, ce datează abia din 1992, de la înființarea BSEC.

Termenul „regiune” trimite la proximitate geografică și la existența unei interdependențe din punctul de vedere al securității, interdependență care, în contextul globalizării, este oricum prezentă într-o măsură mai mare sau mai mică între actorii internaționali și cu atât mai mult între actorii învecinați geografic. Pe de altă parte, conceptul „regiune” poate implica existența unor relații de cooperare, a unor

instituții care să ofere cadrul pentru aceasta, dar nu exclude nici lupta pentru putere sau posibilitatea existenței unei dileme a securității. Relațiile dintre marii actori relevați în acest spațiu – Rusia, SUA prin NATO, Turcia – relevă tensiuni, jocuri geostrategice, interese diferite, ce evidențiază, încă o dată caracterul de graniță a acestui spațiu.

Totodată, tocmai această natură a ZEMN, de spațiu de graniță, o face atractivă pentru aceste puteri, majoritatea încercând să își extindă influența asupra întregii regiuni, nu doar din considerente care țin de resurse naturale, ci și de cele aferente securității, în primul rând a celei energetice, de calcule geostrategice, de securitate (cazul UE, care prin Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic încearcă să creeze un cerc de state stabile și predictibile din punctul de vedere al securității în vecinătatea imediată).

Prin urmare, în ceea ce privește ZEMN, putem susține că aceasta este o regiune în virtutea existenței proximității geografice, ce a făcut posibilă și necesară interacțiunea dintre statele riverane (deși natura acestora diferă în funcție de statele luate în considerare), în virtutea existenței unor riscuri și amenințări comune, dar și a eforturilor recente de a crea o abordare comună asupra problemelor de securitate în acest spațiu. Prin urmare, atât timp cât avem de a face cu această viziune pe care o putem identifica la nivelul tuturor actorilor implicați în acest spațiu, în opinia noastră, se poate vorbi despre o regiune, ca spațiu distinct de analiză din punctul de vedere al securității. Și aceasta în ciuda faptului că, statele riverane au tendința de a se asocia, la nivel perceptiv cu regiuni diverse, spațiul Mării Negre fiind doar punctul de convergență al acestora, ceea ce face ca ZEMN să se definească la intersecția conceptelor de „regiune” și „securitate”, riscurile și amenințările de securitate (de natură militară, politică, economică, ecologică, energetică) fiind principalul „coagulant

regional”⁹. Practic, conform acestei viziuni, existența unor probleme comune a făcut ca acest spațiu să poată fi considerat o regiune și tratat ca atare.

În opinia noastră, însă, și avantajele au jucat un rol important în emergența unei regiuni precum ZEMN. Resursele naturale, importanța sa ca spațiu de tranzit pentru alimentarea cu petrol și gaz natural a Europei au contribuit de asemenea la includerea ZEMN în categoria regiunilor și la abordarea ei în consecință și strategiile actorilor din acest spațiu.

Eterogenitatea și paradoxul par să caracterizeze mediul de securitate din ZEMN, aceasta conturându-se a fi deopotrivă un spațiu de sine stătător și o confluență a altor regiuni, un spațiu al cooperării și al confruntării și competiției, al riscurilor și amenințărilor și al oportunităților, al disparităților economice între statele riverane.

---

⁹ Felix CIUTĂ, „Region? Why region? Security, Hermeneutics, and the Making of Black Sea Region”, în *Geopolitics*, no. 1, vol. 13, 2008, p. 129.

Capitolul 2 GEOPOLITICA ZONEI EXTINSE A MĂRII NEGRE

Zona Extinsă a Mării Negre este un spațiu extrem de complex dintr-o multitudine de cauze: tipuri diferite de state ca nivel de putere, ca sistem de guvernare; existența unor resurse considerabile; calitatea de spațiu de tranzit cu impact maxim asupra securității energetice a statelor europene, dar și pentru securitatea economică a statelor exportatoare, în speță, Rusia; existența a multiple inițiative de cooperare, al căror impact poate fi considerat relativ scăzut; faptul că în această arie se întâlnesc mai multe regiuni, fiecare cu specificul ei; apropierea de Orientul Mijlociu; influența SUA și a NATO prin parteneriate și/ sau calitatea de stat membru a unor state riverane etc. Toate acestea au un impact substanțial asupra modului în care principalii actori își construiesc și își dezvoltă o viziune asupra mediului de securitate din acest spațiu, dar și asupra modului în care își promovează și apără interesele legate de ZEMN, precum și relațiile dintre ele.

Pentru aceasta, considerăm necesară analiza viziunilor de securitate a principalilor actori din ZEMN, precum și natura relațiilor dintre acestea, în încercarea de a ajunge, finalmente, la o evaluare a securității din ZEMN¹⁰.

2.1. Federația Rusă

Rusia este una dintre puterile emergente identificabile la nivel internațional, fapt vizibil atât prin creșterea economică

---

¹⁰ În cadrul prezentului studiu, vom analiza, în primul rând, ca teme distincte, doar actorii majori în ZEMN – Federația Rusă, Turcia, Uniunea Europeană și SUA și NATO – fără ca acest lucru să echivaleze cu absența aspectelor legate de puterile mai mici – Ucraina, România, Bulgaria Republica Moldova. Interesele lor, problemele și statutul în cadrul relațiilor din acest spațiu sunt abordate în cadrul relațiilor pe care le au cu actorii analizați *in extenso*, precum și prin asociere cu apartenența la comunitatea euro-atlantică.

susținută în primul rând de producția și exportul de hidrocarburi și confirmată de retorica față de SUA, NATO și UE. În ceea ce privește ZEMN, Federația Rusă vizează trei mai domenii de interes. În primul rând, este vorba despre valoarea ZEMN din punct de vedere energetic, ca spațiu de tranzit, dar și din perspectiva resurselor. În al doilea rând, este vorba despre vecinătatea apropiată a Rusiei, despre relațiile sale cu statele din acest spațiu, pe care le consideră, în mod tradițional, aflate sub sfera sa de influență; iar, în al treilea rând este vorba despre dinamica relațiilor cu UE, NATO, SUA, caracterizate de reticența Moscovei în ceea ce privește extinderea granițelor celor două organizații către propriile frontiere, dar și de o reală dilemă a securității în relație cu SUA bazată pe problema construirii scutului anti-rachetă american.

Problema securității energetice din prisma relațiilor dintre Federația Rusă, pe de o parte, și statele europene importatoare, pe de alta, constituie un punct focal al mediului de securitate la Marea Neagră. Rusia are o istorie de mare putere, întreruptă odată cu colapsul URSS, în 1991; Rusia are, de asemenea, faima unui actor care a pus dintotdeauna accentul pe dimensiunea „hard” a puterii, care și-a asigurat securitatea, de cele mai multe ori, pe calea armelor, cu ajutorul unei armate numeroase. Perioada unipolarității a fost una în care Federația Rusă a părut a se îndepărta de acest statut. Treptat, însă, odată cu prefigurarea din ce în ce mai clară a finalului erei unipolarității și începutul erei multipolarității, context în care Federația Rusă joacă rolul unui viitor centru de putere, aceasta își conturează din ce în ce mai evident rolul de stat revizionist, ce își urmărește obținerea unei influențe considerabile pe plan mondial dar, mai ales, pe plan regional. Și de data aceasta, instrumentul de putere este unul de tip „hard”, dur, dar nu este cel militar, ci unul de sorginte economică – energia.

Spațiul Mării Negre a constituit încă din perioada lui Petru cel Mare un areal cu o mare importanță geopolitică și

geostrategică, fiind considerat de mulți analiști din acest domeniu „cheia” pentru menținerea unei influențe considerabile asupra Europei, influență ce poate fi prezervată în condițiile în care Rusia rămâne cel mai important, dacă nu chiar unicul, furnizor de energie pentru Europa. Harold Mackinder a rezumat foarte clar importanța geopolitică și geostrategică a Mării Negre, încă de la începutul secolului al XIX-lea – „Cine conduce Europa de Est stăpânește heartlandul; cine conduce heartlandul stăpânește Eurasia și Africa; cine conduce Eurasia și Africa, stăpânește lumea”¹¹. În plus, spațiul ponto-caspic este utilizat și ca zonă de tranzit pentru conductele care transportă hidrocarburi rusești către Europa, dar și principala scenă pe care se poartă, în prezent, un real „război energetic”¹², purtat cu „arme energetice”¹³.

Astfel, pe de o parte, Rusia urmărește, după cum am menționat anterior, să își mențină statutul de unic furnizor pentru Europa, păstrându-și astfel principalul instrument de promovare a intereselor sale în acest spațiu, fapt dovedit din plin în timpul crizelor din 2006, 2008 și 2009, când, din diverse cauze, Rusia a oprit furnizarea de gaze către Ucraina și, implicit, către întregul spațiul european; pe de alta, UE a dezvoltat proiecte de conducte care să îi garanteze independența sau, cel puțin, reducerea dependenței energetice de marele furnizor din Est. Cu alte cuvinte, conștientizând implicațiile dependenței energetice de Rusia, statele europene au decis crearea unei rute alternative prin care să importe hidrocarburi din regiunea central-asiatică, proiectul fiind cunoscut sub numele de Nabucco. Ulterior, Rusia și-a dezvoltat

¹¹ Apud Zbigniew BRZEZINSKI, *Marea tablă de șah. Geopolitica lumilor secolului XXI*, Editura Univers enciclopedic, București, 2002, p. 51.

¹² Marius Cristian NEACȘU, Silviu NEGUȚ, „Gas pipelines war”, în *Romanian Review on Political Geography*, anul XII, nr. 1, 2010, p. 31.

¹³ Cristian BĂHNĂREANU, „Arma energetică” în *contextul relațiilor internaționale la începutul secolului al XXI-lea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

propriul proiect alternativ – South Stream – prin care transportă resurse energetice către centrul Europei, prin Marea Neagră, Bulgaria, Serbia, Germania. În paralel, relațiile apropiate dintre Federația Rusă și Germania, dublate de cele dintre Putin și fostul cancelar german Schröder, au favorizat construcția unei conducte care leagă direct Rusia de Germania, prin Marea Baltică – North Stream. Proiectele au fost privite de mulți specialiști drept un „război al gazelor”, iar reacția Rusiei drept „un atac pre-emptiv”¹⁴ în planul geopoliticii energetice.

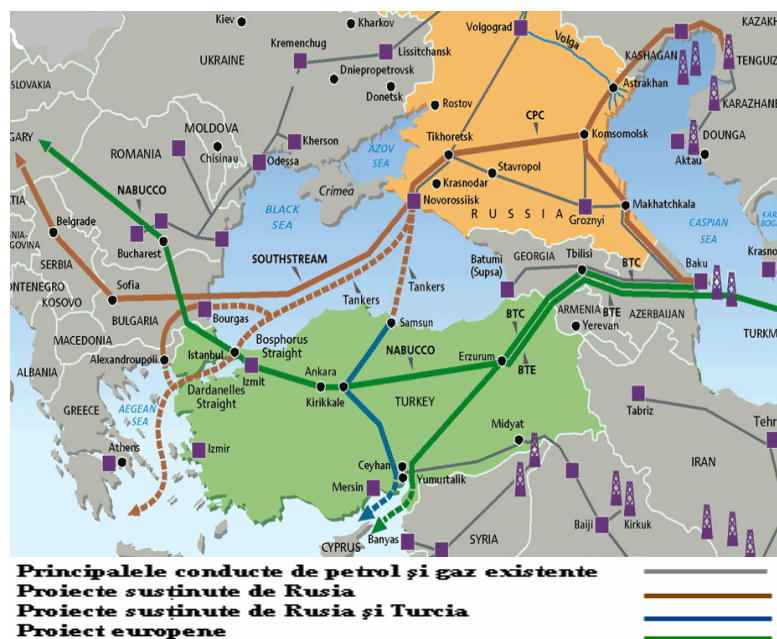

Figura nr. 2 – Principalele conducte și proiecte de conducte de petrol
 Sursa : <http://mondediplo.com/IMG/png/caucase-turquie-en.png>

Pentru Rusia, geopolitica energetică este strâns legată, în ceea ce privește relația cu UE, NATO și, mai ales, cu statele

¹⁴ Marius Cristian NEACȘU, Silviu NEGUȚ, *art. cit.*, p. 39.

din ZEMN, de urmărirea unor interese care țin de afirmarea și confirmarea statutului său de mare putere. În acest sens, este util de stabilit legătura dintre utilizarea hidrocarburilor ca instrument de promovare a intereselor naționale ale Moscovei și relațiile acesteia cu statele din vecinătatea apropiată.

Analizând documentele oficiale, putem deduce clar faptul că politica externă a Rusiei se axează pe două mari coordonate. Prima dintre ele este constituită de rolul acesteia pe plan mondial, iar cea de-a doua este axată asupra relațiilor cu vecinătatea apropiată. Din rândurile documentelor oficiale analizate, transpare cu claritate aspirația Rusiei, actor regional de necontestat, de a deveni și fi recunoscută drept actor mondial, drept putere globală. Contextul internațional curent, marcat de tranziția de la configurația unipolară, la una multipolară, în care se pune accentul pe cooperare, pe abordare multilaterală, în cadrul unor organisme internaționale și/ sau regionale existente este considerat, de cele mai multe astfel de abordări ca fiind unul favorabil¹⁵. În acest context, relațiile cu statele din vecinătatea apropiată joacă un rol cheie, Rusia încercând să-și mențină influența asupra acestora, fapt vizibil,

¹⁵ A se vedea *The Foreign Policy Concept of Russian Federation (2008)*, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>, unde, încă din capitolul introductiv, este menționat faptul că dezvoltările din domeniul relațiilor internaționale de la începutul secolului al XXI-lea, precum și consolidarea puterii Rusiei fac necesară reevaluarea situației generale în ceea ce privește Federația, regândirea priorităților în afacerile internaționale, în conformitate cu rolul crescut al țării în afacerile internaționale, responsabilitatea sporită pentru evoluțiile globale și posibilitățile aferente de a participa la implementarea agendei internaționale, dar și la dezvoltarea ei. Similar, și *Strategia de Securitate Națională a Rusiei până în 2020 (2010)* stipulează încă din primele rânduri că Rusia a reușit să depășească consecințele crizei sistemice politice și socio-economice de la finalul secolului al XX-lea, restabilind potențialul țării de a-și crește competitivitatea și de a-și apăra interesele naționale ca **actor-cheie într-un sistem multipolar emergent**, <http://wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>.

în special, în urma încercărilor NATO și UE de a integra entitățile statale din acest spațiu în propria dinamică instituțională.

Multe dintre statele din ZEMN sunt caracterizate încă de instabilitate, de un mediu de securitate precar, marcate de așa-numitele „conflicte înghețate”, cum sunt cele din Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia și Nagorno-Karabah. În plus, acesta este și spațiu de tranzit pentru conductele de gaz natural și petrol din Rusia către Europa, dar și spații bogate ele însele în astfel de resurse. Prin urmare, stabilitatea în acest spațiu devenea cu atât mai importantă pentru NATO și UE.

Pe de altă parte, Rusia a perceput eforturile de extindere ale acestor două organizații spre est ca fiind o amenințare directă la securitatea proprie, ca o invadare a sferei sale de influență, fapt vizibil atât prin valorificarea în scop politic al statutului de exportator de hidrocarburi, cât și prin politica față de statele din fostul bloc sovietic. Războiul din Georgia, în 2008, poate fi considerat un exemplu elocvent în acest sens, dar și susținerea pe care republicile separatiste Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia o primesc din partea Moscovei.

Mai mult, evoluția mediului de securitate al Georgiei în 2008 a demonstrat faptul că dinamica mediului de securitate din ZEMN depinde într-o mare măsură nu doar de cursul pe care conflictele înghețate din Caucaz în cunosc, ci și de interesele și politica Rusiei față de actorii din acest spațiu, aceasta definindu-se drept unul dintre cei mai influenți factori asupra mediului de securitate din ZEMN. Nici relația dintre Rusia și Ucraina nu este mai puțin evidentă în acest caz. Ucraina este tranzitată de conductele de gaz prin care Europa este alimentată cu resurse energetice de sorginte rusească, aproximativ 80% din necesarul pentru Europa fiind tranzitat prin acest stat¹⁶. În plus,

---

¹⁶ Geir FLIKKE (ed.), Einar WIGEN, Helge BLAKKISRUUD, Pål Kolstø, *The Shifting Geopolitics of the Black Sea Region. Actors, Drivers and*

75-80% din necesarul Ucrainei de gaz natural și 85-90% din cel de petrol este asigurat tot de către vecinul din est. Prin urmare, infrastructura energetică critică a acesteia comportă o importanță deosebit atât pentru securitatea energetică a UE, cât și pentru cea economică a Rusiei. Mai mult, ieșirea la Marea Neagră o face un actor cu interese pentru rutele de transport de hidrocarburi din Marea Neagră, la care se adaugă și faptul că, potrivit unor studii, este posibil ca în platoul continental al Ucrainei să se găsească depozite de gaz și petrol ce ar putea fi exploatare.

Astfel, dincolo de faptul că Ucraina, este parte a sferei de influență a Rusiei, acest stat comportă o importanță deosebită în geopolitica energetică la Marea Neagră deoarece este ea însăși un actor în acest context, un actor relevant nu doar în sine, ci și în ceea ce privește relația dintre Rusia și comunitatea euro-atlantică. Ucraina s-a regăsit adesea în mijlocul „negocierii” de interese la Marea Neagră între Federația Rusă și organizații precum UE sau NATO. Oprirea furnizării de gaze în toii iernilor 2005-2006 și 2008-2009 a constituit un semnal de alarmă al Moscovei vizând nu doar Kiev, ci și Bruxelles. Mai mult, prima oprire a venit în urma a ceea ce, în Ucraina, s-a numit „revoluția portocalie”, simbolizând aspirația acesteia de integrare în comunitatea euro-atlantică, fapt deloc ușor de acceptat pentru Moscova, care este încă atașată de concepția istorică potrivit căreia spațiul aferent Mării Negre este esențial pentru securitatea sa națională, încercând prin toate mijloacele posibile să o țină departe de influența euro-atlantică.

Inițiativa lui Vladimir Putin din 2011 de a crea o Uniune Eurasiatică, similară ca funcție, semnificație și mod de organizare Uniunii Europene, se înscrie în aceeași ordine de idei. În plus, inițiative similare pot fi identificate și înainte de

---

Challenges, Norwegian Institute of International Affairs Report, Oslo, 2011, pp. 25-26.

acest, cum ar fi, spre exemplu, Comunitatea Economică Eurasiatică (2000), ce presupune existența unei uniuni vamale între Rusia și Comunitatea Statelor Independente (CSI).

Putem aprecia că, prin astfel de proiecte, Rusia încearcă să creeze o alternativă la „atracția” pe care integrarea în structurile economice, politice și de securitate europene și euro-atlantice o exercită asupra statelor ce din spațiul post-sovietic. Astfel, dacă, până în prezent, Uniunea Eurasiatică, definită drept o viitoare parte a Europei Extinse, un pod între Uniunea Europeană și regiunea Asia-Pacific¹⁷, are drept state membre Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Kîrghistan și Tadjikistan, este de așteptat ca și alte state să îi devină membre, iar Ucraina este unul dintre ele. Mai mult, definiția pe care Putin a dat-o Uniunii Eurasiatică¹⁸ relevă clar și cele două dimensiuni de politică externă a Rusiei. Dacă luăm în considerare faptul că, spre deosebire de UE, unde există termeni de comparație între statele membre în ceea ce privește nivelul de putere, deși putem identifica motoare economice și/sau politice ale organizației, în ceea ce privește Uniunea Eurasiatică, nivelul de putere dintre Rusia și celelalte state membre este clar diferit, organizația de integrare eurasiatică aflându-se în mod evident sub influența politică a Rusiei.

Astfel, Rusia nu doar își creează un spațiu de manevră economică și își asigură natura deschisă a piețelor economice din statele din vecinătatea sa apropiată, ci își creează și o poziție centrală în viitorul relațiilor internaționale între Occident și Orient, între spațiul puterilor ce au marcat destinul lumii până în prezent și cel al puterilor ce îl vor marca. Prin menținerea relațiilor politice și economice în termenii Rusiei,

---

¹⁷ Xenia SOLYANSKAYA, “A new integration project for Eurasia – The future in the making”, în *Current Concerns*, 16 December 2012, accesat on-line la <http://www.currentconcerns.ch/index.php?id=1426>, la 1 noiembrie 2012.

¹⁸ Ibidem.

având la bază o influență clară și stabilă în spațiul din proximitatea imediată, Rusia își așează bazele pentru afirmarea și confirmarea rolului nu doar de putere regională, ci și pe acela de putere mondială.

Ucraina, după cum am menționat anterior, joacă un rol important în relația cu UE și cu NATO și nu doar din punct de vedere energetic sau economic, ci din acela al relațiilor de putere sau al securității militare, Rusia având încă o flotă și infrastructură aviatică în Insula Crimeea. Importanța acesteia a fost demonstrată nu doar în istorie, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ci și în evenimente de dată mai recentă – aceasta a fost utilizată și împotriva Georgiei, în timpul războiului din 2008, din Osetia de Sud. Acordul dintre Rusia și Ucraina cu privire la staționarea flotei rusești la Marea Neagră (Black Sea Fleet – BSF) a fost prelungit în 2010 până în 2042, fiind prevăzute și măsuri de consolidare a acesteia.

BSF are, de asemenea, un rol important în ecuația de securitate la Marea Neagră, fiind amplasată într-o regiune autonomă a Ucrainei, locuită în majoritate de etnici ruși. Protestele violente ale acestora, în 2006, în contextul derulării unui exercițiu comun al NATO – Sea Breeze 2006 – sunt relevante în acest sens. Mai mult, tot în acea perioadă (care a venit imediat după prima criză a gazelor din anii 2000), Duma avertiza Ucraina că apropierea de NATO ar putea dăuna relațiilor bilaterale dintre Kiev și Moscova¹⁹. Exercițiile comune sub numele de Sea Breeze au continuat anual, incluzând și militari ruși.

Astfel, Kiev și-a confirmat dorința de a începe negocierile cu Uniunea vamală tripartită, după ce Kremlinul a sugerat că va reduce factura pentru energie a Ucrainei cu 8

---

¹⁹ “Russia warns Kiev over NATO plans”, în *BBC News*, 7 Iunie 2006, accesat on-line la <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5054506.stm>, la 1 noiembrie 2012.

miliarde de dolari pe an pentru importurile de gaz ruse²⁰. „Curtarea” Ucrainei atât de organizațiile euro-atlantice, cât și de Rusia, prin instrumente similare, confirmă importanța acesteia în securitatea energetică nu numai a Europei și a Federației Ruse. Practic, Ucraina este, pentru Federația Rusă, un partener la fel de important și „incomod” cum este ea pentru actorii ce alcătuiesc comunitatea euro-atlantică.

În plus, parte din politica regională a Rusiei este și dimensiunea umanitară a acesteia, considerată de mulți, „instrumentul soft” de promovare a intereselor naționale ale Rusiei în vecinătatea apropiată. „Cooperarea umanitară internațională” este specificată în Concepția de Politică Externă a Federației Ruse și se axează pe respectarea drepturilor și libertăților umane fundamentale, pe protejarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor ruși și ale compatrioților ce locuiesc în afara Rusiei și pe promovarea culturii rusești²¹. Astfel, dacă luăm în considerație faptul că pe teritoriul multora dintre statele ce alcătuiesc ZEMN locuiesc etnici ruși (spre exemplu, Ucraina are din totalul populației sale, 17,3% etnici ruși, Moldova – 5,8%, Georgia – 1,5% etc.²²), atunci, această dimensiune umanitară a politicii externe devine un veritabil instrument de promovare a intereselor naționale rusești, precum și de promovare a culturii rusești²³.

²⁰ Georgiy VOLOSHIN, „Russia’s Eurasian Union. A bid for hegemony?” În *Geopolitical Monitor*, 24th of September 2012, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russias-eurasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/>, accesat la 3 noiembrie 2012.

²¹ A se vedea *The Foreign Policy Concept of Russian Federation (2008)*, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>, accesat la 3 noiembrie 2012.

²² Conform datelor furnizate de CIA World Factbook, <https://www.cia.gov>, accesat la 3 noiembrie 2012.

²³ Pentru detalii asupra impactului dimensiunii umanitare a politicii externe rusești, a se vedea Iulian CHIFU, Oazu NANTOI, Oleksandr SUSHKO, *Percepția Rusiei în România, Republica Moldova și Ucraina*, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 65-68.

Practic, în ceea ce privește relațiile Rusiei cu Ucraina, stat important de tranzit pentru resursele energetice, cu ieșire la Marea Neagră și potențial deținător de depozite de hidrocarburi, precum și cu Georgia, stat pe al cărui teritoriu se regăsesc două provincii autonome, susținute de Rusia, tranzitat, de asemenea, de conducte rusești, dar și europene (a se vedea Figura nr. 2), cu ieșire la Marea Neagră, ambele scena unor „revoluții colorate”, ce au marcat aspirația euro-atlantică, putem susține că strategia Rusiei față de vecinătatea apropiată și, în special, Marea Neagră devine elocventă. Este un spațiu considerat, tradițional, parte a sferei sale de influență, cu relevanță specială în ceea ce privește relațiile sale cu spațiul euro-atlantic din punct de vedere energetic dar și din acela al relațiilor de putere. Menținerea și consolidarea influenței în acest areal asigură Moscovei un avantaj în negocierea relațiilor cu statele europene, dar și cu NATO.

Chiar și în condițiile în care interesul strategic al SUA glisează dinspre Orientul Mijlociu, scena *de facto* a „războiului împotriva terorii”, spre regiunea Asia-Pacific, influența în ZEMN continuă să constituie un punct nevralgic al relațiilor dintre Rusia și SUA, prin NATO. Multe dintre reacțiile negative ale Moscovei au fost determinate de perspectiva accederii Ucrainei la NATO și la UE, și de apropierea Georgiei de cele două structuri regionale. Mutarea interesului strategic al SUA spre Asia-Pacific ar putea fi considerat un motiv pentru o destindere a Rusiei în ceea ce privește spațiul de convergență al Mării Negre. Rămâne totuși o problemă – scutul anti-rachetă american ce a dat naștere unei reale dileme a securității în ZEMN.

Cursul pe care l-au cunoscut declarațiile la nivel oficial după decizia de a amplasa elemente ale scutul anti-rachetă american în România și Polonia este elocvent nu doar pentru natura relațiilor dintre SUA/NATO și Rusia, ci și pentru obiectivele pe termen lung ale acesteia din urmă. La nivel

declarativ, scopul scutului anti-rachetă american este apărarea SUA și a aliaților săi față de puteri nucleare precum Iran, care refuză să se conformeze standardelor internaționale.

Kremlin, pe de altă parte, consideră o prezență militară americană atât de evidentă în apropierea granițelor sale drept o amenințare la adresa securității naționale. Aceasta a dus la declarații în cadrul cărora escaladarea tensiunilor aferente acestui subiect este evidentă. Un astfel de discurs este cel al șefului statului major rus, Nikolai Makarov, în mai 2012, în care afirma că Rusia nu va ezita să utilizeze atacul preemptiv, dacă dezvoltarea scutului anti-rachetă al NATO va ajunge în cea de-a treia fază. Toate acestea pot fi privite drept o dilemă a securității – eforturile statelor membre NATO de a-și spori securitatea este percepută drept amenințare de către alte state²⁴.

Mai mult, această atitudine este susținută chiar prin documentele oficiale ale Federației. Astfel, prin Conceptul de Politică Externă al Federației Ruse (2008), se menționa clar că „Rusia își menține atitudinea negativă față de extinderea NATO, în special față de planurile de a include Ucraina și Georgia în alianță, precum și față de aducerea infrastructurii militare a NATO în apropierea granițelor rusești”²⁵.

Acest din urmă aspect este reiterat și de Doctrina Militară a Federației Ruse (2010), care listează ca prim pericol militar dorința de a crește potențialul de forță al NATO prin funcții globale derulate cu încălcarea normelor dreptului internațional și prin mutarea infrastructurii militare a statelor

---

²⁴ A se vedea și Alexandra SARCINSCHI, “Dileme de securitate: abordări subiective și obiective ale problematicii scutului anti-rachetă”, în *Impact Strategic*, nr. 3[40]/2011, pp. 39-44.

²⁵ *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 12th of July 2008, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>, accesat la 4 noiembrie 2012.

membre NATO mai aproape de granițele rusești²⁶. Ideea este întărită și prin conținutul celei de-a patra amenințări militare identificate – crearea și desfășurarea de sisteme strategice de apărare anti-rachetă care subminează echilibrul global și corelația de forțe din sfera rachetelor nucleare. Declarațiile la nivel oficial, precum și anumite acțiuni ale Rusiei (dublarea numărului trupelor la granița cu Estonia, Letonia și Lituania) constituie materializări ale acestei concepții.

Reacția Moscovei poate fi explicată prin implicațiile faptului că Rusia și SUA dețin împreună 95% din arsenalul nuclear mondial. Menținerea unui echilibru în acest sens presupune și existența unei vulnerabilități reciproce între cei doi actori. Astfel, chiar și cu scop defensiv, scutul anti-rachetă american poate fi privit drept amenințare din prisma faptului că micșorează vulnerabilitatea SUA și a aliaților săi față de Rusia, în timp ce Kremlinul nu beneficiază de acest avantaj. Totodată, nu trebuie omisă importanța plasării acestor elemente în estul Europei pentru Rusia care, după cum am demonstrat anterior, depune eforturi susținute de a-și consolida influența în acest spațiu. Scutul anti-rachetă poate fi utilizat cu ușurință și ca instrument de politică externă, ca mod de operaționalizare a instrumentului militar și diplomatic de promovare a intereselor naționale. Astfel, pentru SUA, scutul ar putea însemna pentru europeni că SUA își vor menține angajamentul ca furnizor de securitate în contextul amplificării unor riscuri și amenințări (proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul internațional, criminalitatea organizată); în același timp, scutul poate fi privit și ca un mijloc de a transmite un mesaj ușor de înțeles actorilor internaționali cu un comportament mai puțin responsabil pe arena internațională.

---

²⁶ *The Military Doctrine of the Russian Federation Approved by Russian Federation Presidential Edict on 5 February 2010*, http://www.sras.org/military_doctrine_russian_federation_2010, accesat la 4 noiembrie 2012.

Pe de altă parte, pentru Rusia, retorica agresivă în ceea ce privește scutul antirachetă, precum și măsurile concrete (concentrarea de trupe la granița cu Letonia, Lituania și Estonia)²⁷ pot fi menite și să realizeze tocmai contrariul intențiilor SUA – micșorarea încrederii statelor europene, în special a celor ce s-au aflat la un anumit moment dat sub umbrela sovietică, în capacitatea SUA și a NATO de a le garanta securitatea; în plus, acest tip de retorică poate fi orientat și către confirmarea interesului Moscovei de a-și menține influența în fostele state sovietice, precum și a statutului de mare putere emergentă.

Rusia preferă o abordare regională a securității în ZEMN, una în care să își poată menține rolul de lider, de principală putere regională. Prin urmare, conform documentelor asupra politicii externe și securității, Moscova susține cooperarea bilaterală și multilaterală în cadrul organizațiilor de securitate; pe de altă parte, se opune extinderii și implicării NATO și UE în acest spațiu.

2.2. Turcia

Turcia este un alt actor cu influență majoră asupra stabilității și predictibilității mediului de securitate la Marea Neagră. Și de această dată avem de a face cu o putere emergentă, dar, spre deosebire de Rusia, Turcia este și stat membru al NATO (din 1952) și partener al UE, candidat la statutul de stat membru al acesteia. În plus, o altă particularitate individualizează Turcia ca actor la Marea Neagră – deși laic, în ceea ce privește forma de guvernare, este unica țară musulmană riverană acestei mări. Totodată, Turcia constituie și o putere militară considerabilă la Marea Neagră, iar această calitate este consolidată și susținută și prin apartenența la NATO; din acest

²⁷ “Rusia își schimbă instalațiile de securitate de la graniță”, 28 mai 2012, accesat on-line la <http://www.ziare.com/articole/drone+rusia>, la 15 decembrie 2012.

punct de vedere, constituie și cea mai apropiată zonă a Alianței, avanpostul acesteia la Marea Neagră, Caucazul de Sud²⁸ și Orientul Mijlociu.

Turcia a avut dintotdeauna o poziție geostrategică importantă, prin plasarea ei în sudul Mării Negre, în proximitatea imediată a Rusiei și a Orientului Mijlociu. Astfel, dacă în timpul Războiului Rece, statutul de stat membru al NATO i-a asigurat relații apropiate cu Washington, unite fiind prin amenințarea comună sovietică, ulterior, importanța sa geostrategică a fost identificată în proximitatea față de Orientul Mijlociu, în contextul „războiului contra terorii” dus de comunitatea euro-atlantică în acest spațiu.

Mai mult, evoluțiile în plan internațional, precum și comportamentul statelor unele față de celelalte au conferit Turciei o poziție deosebit de importantă în contextul securității energetice a Europei, precum și a valorificării acestei resurse în politica externă (a se vedea cazul Rusiei).

Din punctul de vedere al geopoliticii energetice, Turcia își conturează un rol cheie pentru securitatea energetică a Europei, teritoriul său fiind utilizat pentru tranzitul hidrocarburilor provenind din spațiul Mării Caspice și din Orientul Mijlociu. Astfel, dată fiind scăderea securității aprovizionării, Turcia se conturează drept un alt actor cheie în ecuația securității europene energetice. Însă, din acest punct de vedere, Turcia pare să releve clar existența unei logici de tip realist (în sensul dat de teoriile relațiilor internaționale) la Marea Neagră. Aceasta deoarece Turcia este plasată în zona în care se regăsesc aproape 70 de procente din totalul depozitelor de hidrocarburi identificate până acum, fiind și un important stat de tranzit, dar depinde din punct de vedere energetic de

²⁸ Maria POSTEVKA, Vladimir ZODIAN, *Zona Lărgită a Mării Negre*, în *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, coordonatori de Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, pp. 162-246.

importuri. Totodată, este și un actor care, din această perspectivă, și-a valorificat la maximum poziția geostrategică. Astfel, dacă, în 2009, Turcia semna Acordul interguvernamental pentru proiectul Nabucco, menit să crească nivelul de independență al Europei față de importurile de resurse energetice rusești, în 2010, Turcia și Rusia semnav un acord pentru construirea unui complex nuclear la Mersin (Turcia), urmat de acordul celor două state de a coopera în ceea ce privește oleoductul Samsun-Ceyhan. Ulterior, în noiembrie 2011, Turcia semnează cu Azerbaidjan acordul pentru conducta trans-anatoliană, menită să transporte gaz natural azer spre Europa.

La o lună distanță, Turcia a dat Rusiei acordul final pentru construcția conductei South Stream. Cu alte cuvinte, Turcia este angrenată deopotrivă în proiecte europene, prin care se încearcă micșorarea nivelului de dependență de hidrocarburile rusești, dar și în proiecte de sorginte rusească, prin care aceasta încearcă menținerea monopolului în ceea ce privește furnizarea de hidrocarburi statelor europene. Ponderea Turciei în domeniul securității energetice a UE și în politica externă a Rusiei bazată pe valorificarea resurselor energetice este dată de faptul că, practic, Ankara este nu doar un partener valoros, ci chiar indispensabil pentru ambele părți menționate. Mai mult, varietatea de proiecte inițiate în acest domeniu relevă faptul că Turcia este capabilă să își valorifice la maximum această condiție de stat de legătură energetică, dar și diplomatică, între Est și Vest, în comunitatea euro-atlantică și Eurasia.

Astfel, Turcia joacă un rol crucial în ecuația securității energetice a UE, fără ca aceasta din urmă să poată avea toate garanțiile în ceea ce privește angajamentul său în favoarea Europei în geopolitica energetică la Marea Neagră, aceasta cu atât mai mult dacă luăm în calcul tergiversarea aderării Turciei la UE și faptul că, din 2005, de când au început negocierile

pentru aderare, nu au fost multe progresele înregistrate pe această linie.

Totodată, faptul că Turcia este un pivot în regiunea Mării Negre nu este vizibil doar din prisma geopoliticii și geostrategiei energetice, acest actor având și un rol important în menținerea stabilității și securității în întreg arealul prin aceea că deține controlul asupra celor două strâmători care leagă Marea Neagră de Marea Mediterană, dar și prin faptul că este un stat cu o populație majoritar musulmană, dar secular și puternic ancorat în arhitectura instituțională euro-atlantică. Relațiile pe care Turcia le stabilește cu vecinătatea sa se reflectă în caracteristicile mediului de securitate din Marea Neagră. Alături de Rusia, Turcia este o altă putere regională cheie pentru evoluția securității din acest mediu.

Astfel, în centrul politicii externe a Turciei, se regăsește principiul „zero probleme cu vecinii”²⁹, concept ce a stat la baza cooperării în plan economic, în cel al securității, precum și în implicarea în dezvoltarea unor structuri instituționale de cooperare la Marea Neagră în aceste domenii, în rezolvarea conflictelor înghețate din Caucaz etc. Totuși, realitatea demonstrează că Ankara întâmpină adesea dificultăți în implementarea acestui principiu.

Unul dintre cele mai recente exemple în acest sens este reprezentat de confruntările relativ recente derulate la granița dintre Turcia și Siria. Un punct critic a fost atins în decursul lunilor septembrie – noiembrie 2012, când relațiile dintre cele două state au fost tensionate pe fondul rănirii unor civili dintr-o localitate turcă de graniță de tiruri trase din parte siriană a frontierei, ceea ce a determinat riposta armatei turce. Evenimentele s-au derulat în contextul războiului civil din Siria, care a afectat Turcia prin numărul mare de refugiați și, în

---

²⁹ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, *Policy of Zero Problems with our Neighbors*, <http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>, accesat la 21 decembrie 2012.

cadru al căruia, Ankara a susținut opoziția siriană și necesitatea înlăturării regimului lui Bashar al-Assad. Conflictul turco-sirian are implicații majore asupra mediului de securitate din ZEMN, dat fiind că are implicații complexe asupra relațiilor dintre mai mulți actori din acest spațiu.

Conflictul se petrece în contextul regional creat după revoltele populare din Nordul Africii și Orientul Mijlociu care, în multe dintre statele vizate, au condus la înlocuirea regimurilor politice ce s-au aflat la conducere timp de zeci de ani. În Siria, războiul civil dintre forțele regimului și cele ale rebelilor, ale opoziției s-a prelungit până în prezent din cauza împotrivirii Rusiei și a Chinei în Consiliul de Securitate al ONU în ceea ce privește intervenția comunității internaționale. Mai mult, Rusia susține regimul lui Bashar al-Assad, Siria constituind unul dintre partenerii comerciali ai Rusiei, în ceea ce privește comerțul cu armament, dar și gazda unei baze militare rusești la Marea Mediterană (Tartus). Totodată, materializarea aspirației din ce în ce mai clar exprimate a Rusiei de a deveni o mare putere într-un sistem internațional care evoluează spre multipolaritate necesită și păstrarea influenței în vecinătatea apropiată, iar Siria constituie unul dintre partenerii relevanți din Orientul Mijlociu.

Pentru Turcia, însă, cursul evenimentelor din Siria au determinat o atitudine opusă Rusiei, ceea ce a dus la tensionarea relațiilor dintre cei doi mari actori relevanți de la Marea Neagră. Astfel, Turcia s-a conturat ca susținător al opoziției din Siria, ce contestă regimul Assad și urmărește înlăturarea sa de la conducerea țării. Conform datelor furnizate de mass-media, Turcia găzduiește nu mai puțin de 100.000 de refugiați sirieni și îi susține pe rebelii Armatei Siriene Libere. Dincolo de faptul că războiul civil din Siria creează probleme de securitate pentru Turcia, prin numărul mare de refugiați din acest spațiu, problema kurdă joacă, de asemenea, un rol

important. Turcia are o minoritate kurdă separatistă care însumează 18% din totalul populației sale³⁰.

În contextul în care și de partea siriană a graniței se află un grup etnic similar, care s-ar putea folosi de condițiile create de războiul civil pentru a stabili o entitate kurdă autonomă în Siria, Turcia ar putea identifica o mare probabilitate ca și comunitatea kurdă din interiorul granițelor sale să fie impulsionată în acest sens. Prin urmare, este de așteptat ca implicarea Turciei în prevenirea unor astfel de scenarii să fie maximă. Mai mult, statutul Turciei de stat membru al NATO a dus la situația în care aceasta a primit sprijinul Alianței în acest sens. Astfel, aliații au convenit să furnizeze Turciei rachete Patriot pentru a consolida apărarea aeriană a acesteia³¹.

Situarea Ankarei și a Moscovei pe poziții distincte în ceea ce privește acest conflict pare a pune capăt unei perioade favorabile a evoluției relațiilor dintre cele două, când cooperarea în plan economic și energetic cunoscuse o evoluție remarcabilă. Cele două state, ambele puteri emergente, cunoscuseră o relativă apropiere în perioada recentă. Ambele și-au menținut o creștere economică relativ constantă³² chiar și contextul crizei economice și financiare, ce a favorizat apropierea celor două din punct de vedere economic. Totodată, cele două aveau abordări similare și referitor la mediul de securitate din ZEMN, ambele opunându-se proiectului „internaționalizării” Mării Negre, proiect ce presupunea

---

³⁰ Conform datelor furnizate de CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, accesat la 15 septembrie 2012.

³¹ *NATO Spokesperson's statement on the deployment of Patriot missiles to Turkey*, 21 December 2012, http://www.nato.int/cps/en/SID-9BA52668-6E053407/natolive/news_93430.htm, accesat la 21 decembrie 2012.

³² Aproximativ 4,3% (2010 și 2011) pentru Rusia și 9,2 % (2010), 8,5 % (2011) pentru Turcia, conform CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, accesat la 21 decembrie 2012.

urmărirea stabilității și securității la Marea Neagră prin implicarea comunității internaționale, în speță, prin urmărirea intereselor NATO și UE în acest spațiu.

Mai mult, Turcia dădea semne a se îndepărta de „ancorele” occidentale. Procesul de aderare la UE stagnează, relația cu Washington a fost tensionată de pozițiile diferite în ceea ce privește problema Iranului, dar și de diferendele Turciei cu Israel, principalul aliat al SUA în Orientul Mijlociu, ceea ce a făcut ca Turcia și Rusia să se auto-perceapă și să fie percepute ca făcând parte dintr-o „axă a celor excluși”³³. Totuși, statutul Ankarei rămâne diferit de cel al Moscovei în ceea ce privește relația cu SUA, aceasta fiind susținută și de faptul că Turcia va găzdui elemente ale scutului anti-rachetă american pe teritoriul său, ceea ce nu poate fi privit de Moscova decât într-o manieră negativă. În plus, apropierea celor două s-a dovedit a fi doar temporară, interesele divergente ale acestora în regiune fiind demonstrate din plin de evenimentele curente din Siria, ceea ce poate avea repercusiuni și asupra cooperării lor la Marea Neagră și în alte domenii.

2.3. Uniunea Europeană

După cum am menționat anterior, spațiul Mării Negre a intrat în atenția comunității internaționale abia după anul 2001, când au avut loc atacurile de la World Trade Centre, urmat de „războiul global contra terorismului”, dar și de aderarea României și a Bulgariei la NATO și UE. Astfel consolidarea securității în această arie a devenit deosebit de importantă pentru cele două organizații, fapt amplificat și de apropierea de Orientul Mijlociu, scena războiului împotriva terorismului, de calitatea de spațiu de tranzit a Mării Negre, precum și de prezența

---

³³ Yigal SCHLEIFER, “Turkey: Syria Crisis Causes Russian Relations to Suffer”, 19th of July 2012, <http://www.eurasianet.org/node/65684>, accesat on-line la 3 octombrie 2012.

Federației Ruse, ale cărei atitudini și relații față de cele două organizații nu au fost niciodată complet pozitive.

După aderarea României și a Bulgariei (2007), UE a devenit riverană Mării Negre, iar problemele specifice acestui spațiu au început să capete un rol important în rândul preocupărilor de securitate ale autorităților de la Bruxelles. În plus, după cum am menționat anterior, și Turcia este stat candidat, deși momentul aderării a fost tergiversat din pricina dificultății acesteia de a încheia negocierile pe anumite dosare. Dat fiind că istoria a demonstrat că un mediu de securitate instabil în vecinătatea apropiată poate avea repercusiuni considerabile asupra propriei securități, UE a lansat o serie de inițiative și a susținut o serie de inițiative în acest domeniu ce s-au constituit în veritabile instrumente de promovare a păcii și stabilității în proximitatea imediată, precum și a intereselor UE legate de acest spațiu.

Dintre acestea, cele mai notabile sunt reprezentate de *Politica Europeană de Vecinătate* (PEV) și *Parteneriatul Estic*, la care putem adăuga și inițiative precum *Sinergia Mării Negre*, dar și politica de extindere sau parteneriatul cu Rusia. Practic, per ansamblu, UE și-a conturat o abordare de tip economic și comercial cu statele din ZEMN, încercând să promoveze și să utilizeze „modelul” european de consolidare a securității. De asemenea, relațiile dintre UE și statele cuprinse în ZEMN s-au dezvoltat treptat, până în situația în care UE a devenit principalul partener comercial al acestora.

Însă, alături de acestea, pot fi identificate și misiuni derulate sub egida *Politicii Comune de Securitate și Apărare* (PCSA). O astfel de misiune este Misiunea de Monitorizare a UE în Georgia (EUMM), lansată în contextul războiului dintre Rusia și Georgia din 2008, al cărei scop este să contribuie la menținerea stabilității în Georgia și în regiunea din apropierea acesteia. O altă misiune PCSA în ZEMN este Misiunea UE de Asistență la Graniță pentru Republica Moldova și Ucraina.

Misiunea a fost inițiată la o cerere comună a președinților celor două state, în 2005, solicitând susținerea UE în gestionarea problemelor la graniță, inclusiv cele legate de vamă, pe întreaga linie de frontieră dintre Republica Moldova și Ucraina, inclusiv cea dintre republica separatistă Transnistria și Ucraina, spațiu în care autoritățile moldovene nu puteau fi prezente.

Totodată, participarea UE la rezolvarea anumitor conflicte din regiune, cum a fost cazul Georgiei din 2008, sau chiar implicarea sa în rezolvarea conflictelor înghețate din ZEMN confirmă statutul UE de actor regional, cu rol notabil în acest spațiu, chiar dacă, de multe ori, succesul acțiunilor externe derulate de către UE a fost pus sub semnul întrebării. Totodată, rezolvarea problemelor de securitate din Caucazul de Sud a fost menționată ca necesitate chiar din Strategia Europeană de Securitate (2003), dat fiind că procesul de extindere a UE poate crea situația încât acesta să se învecineze direct cu Uniunea³⁴. Importanța acestei regiuni pentru securitatea europeană este subliniată și în cadrul Raportului privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate (2008)³⁵.

PEV constituie, încă din 2004, de la lansarea sa, unul dintre principalele instrumente ale UE de a îmbunătăți și consolida relațiile cu statele vecine din est și sud, promovând pacea, stabilitatea și securitatea, pe baza credinței că acestea servesc atât interesele UE, cât și ale statelor cu care se învecinează. PEV funcționează pe baza unor acorduri bilaterale între fiecare stat vizat, pe de o parte, și UE, pe de alta, și este menită să creeze un „cerc de prieteni” în jurul granițelor

---

³⁴ *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, p. 8, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIRO.pdf>, accesat la 15 septembrie 2012.

³⁵ *Raport privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, S407/08, p. 1, pp. 6-7, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/RO/reports/104652.pdf, accesat la 15 decembrie 2012.

Uniunii, un cerc de state partenere, „europenizate”, fără ca acestea să îi devină, în mod necesar, și state membre. În ceea ce privește ZEMN, PEV vizează următoarele state: Georgia, Armenia, Azerbaidjan, Republica Moldova și Ucraina.

Parteneriatul Estic a fost lansat în 2009, cu scopul să aprofundeze cooperarea bilaterală dintre UE și statele foste sovietice (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova, Ucraina) și să contribuie apropierea acestora de standardele economice și politice ale UE. Momentul lansării sale a venit imediat după evenimentele din Georgia din 2008, în substratul cărora se afla o atenționare a Federației Ruse a statelor considerate a fi în zona sa de influență în ceea ce privește apropierea de comunitatea euro-atlantică. La acestea, putem adăuga și iernile anilor 2005-2006 și 2008-2009, când Moscova a decis oprirea furnizării de gaz natural către Ucraina, din pricina unor divergențe legate de prețuri, oprind, implicit, furnizarea de gaz către întreaga Europă, dar și în contextul apropierei din ce în ce mai accentuate a Kievului de Europa. Prin urmare, Parteneriatul Estic a avut un ecou relativ restrâns, în ciuda ambițiilor mari stabilite la începuturile sale. Principalul motiv pentru aceasta a fost constituit de opoziția Federației Ruse, care a considerat această inițiativă o formă de parteneriat împotriva sa³⁶. Totodată, un alt factor care a contribuit la impactul relativ restrâns al celor două inițiative abordate a fost constituit și de perspectivele reduse ca statele vizate să devină membre ale Uniunii, deși prin Parteneriatul Estic, statutul de stat membru devenea o posibilă alternativă viitoare. Toate acestea constituie indici relevanță că orice acțiune a UE în ceea ce privește statele foste sovietice trebuie să ia în considerare factorul rusesc.

---

³⁶ Andrew RETTMAN, „EU-Russia summit end with prickly exchange over energy”, *EU Observer*, 23 May 2009, <http://euobserver.com/foreign/28173>, accesat la 6 octombrie 2012.

Mai mult, o altă dimensiune a implicării UE în problemele ce caracterizează bazinul Mării Negre se conturează din ce în ce mai evident – cea energetică, marcată de dependența statelor membre ale UE de hidrocarburile de proveniență rusească, eforturile de identificare și materializare a unor surse și rute alternative de import de resurse energetice, încheierea unui parteneriat energetic viabil cu Moscova și rezolvarea în mod optim a divergențelor ce caracterizează relația Moscova-Bruxelles, divergențe determinate, în primul rând de politicile celor două în ceea ce privește statele foste sovietice ce fac parte din ZEMN.

O a treia inițiativă a UE la Marea Neagră este cunoscută sub numele de *Sinergia Mării Negre*, menită să constituie un instrument pentru promovarea și consolidarea cooperării la Marea Neagră, un cadru pentru abordarea problemelor comune, încurajând, în același timp, reformele de natură economică și politică. Sinergia Mării Negre este o abordare tipic europeană, cu caracter cuprinzător, înglobând o arie largă de domenii de cooperare. Democrația, buna guvernare și respectarea drepturilor omului, gestionarea circulației și îmbunătățirea securității, conflictele înghețate, transportul, energia, mediul, politica maritimă, pescuitul, comerțul, rețelele de cercetare și educație, știința și tehnologia, ocuparea forței de muncă și afacerile sociale, precum și dezvoltarea regională³⁷ se numără printre programele de cooperare în cadrul inițiativei lansate în 2007. Statele vizate prin Sinergia Mării Negre sunt Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Moldova, Rusia, Turcia și Ucraina.

Ca și pentru restul actorilor riverani Mării Negre, problema securității energetice joacă un rol deosebit de

---

³⁷ Comisia Comunităților Europene, *Comunicarea Comisiei către Consiliul și Parlamentul European, Sinergia Mării Negre – O nouă inițiativă de cooperare regională*, Bruxelles, COM (2007) 160 final, 11 Aprilie 2007, pp. 3-8, accesat la http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_ro.pdf, la 2 octombrie 2012.

important și pentru UE. Relația UE-Rusia se conturează a fi una complexă, dificilă și ambivalentă dat fiind că proiectele și programele de cooperare (Parteneriatul UE-Rusia, Parteneriatul pentru Modernizare³⁸) sunt însoțite de relații tensionate, în special în ceea ce privește divergențele de interese în vecinătatea apropiată, care le este comună, precum și în legătură cu dependența energetică a UE de Rusia și dependența economică a Rusiei de UE.

Aceste surse de tensiune au fost vizibile în reacțiile Rusiei la încercările făcute de Bruxelles de a atrage state din ZEMN spre standardele europene (în special, Ucraina și Georgia), precum și de stipulările clare făcute în cele mai recente documente oficiale referitoare la securitate emise de autoritățile de la Kremlin – Conceptul de Politică Externă a Federației Ruse (2008) și Doctrina Militară a Federației Ruse (2010). Prin urmare, mediul de securitate din ZEMN a purtat și va continua să poarte amprenta evoluției relației dintre cei doi mari actori în acest spațiu – UE și Federația Rusă, a modului în care aceștia urmăresc și își promovează interesele. Astfel, atunci când se ridică problema vecinătății comune, relațiile dintre UE și Rusia alunecă în sfera geopoliticii, a logicii realiste asupra relațiilor dintre ele, fiecare urmărindu-și interesele în plan economic și în cel al extinderii influenței strategice în regiune.

Aceasta cu atât mai mult cu cât fiecare dintre cei doi actori pare a avea o înțelegere diferită asupra relațiilor internaționale și, în special, asupra relațiilor dintre ele. Spre exemplu, Parteneriatul pentru Modernizare (2010) a fost gândit drept un cadru flexibil pentru promovarea reformei, facilitarea creșterii economice și îmbunătățirea competitivității, obiective

---

³⁸ *The EU-Russia Partnership – basic facts and figures*, MEMO/11/104, Bruxelles, 22 February 2010, accesat on-line la http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-104_en.htm#PR_metaPressRelease_bottom, la 30 august 2012.

ce se încadrează în modelul european de valori în plan economic. Prin urmare, este posibil ca liderii europeni să se fi așteptat la o apropiere a Moscovei de valorile tipic europene; pentru ruși, însă, modernizarea, a fost înțeleasă drept utilizarea resurselor de către Rusia „pentru a cumpăra active în Europa, în timp ce Europa furnizează Rusiei tehnologie”³⁹. Practic, abordarea europeană este axată preponderent pe valori precum democrația, buna guvernare, respectarea drepturilor omului, valori cu specific politic, cu implicații asupra guvernării unui stat; acest tip de valori nu sunt compatibile cu cele rusești, în care specificul formei de guvernare, mult centralizate, fapt pentru care Moscova are tendința de a avea o viziune pur economică asupra relațiilor cu UE.

În opinia noastră, este de așteptat ca relația dintre UE și Rusia să cunoască încă și mai multe dificultăți, inclusiv în ceea ce privește relațiile cu statele din vecinătatea comună, într-un viitor nu foarte îndepărtat și aceasta din pricina mutațiilor ce se petrec la nivelul sistemului internațional. Este vorba despre evoluția acestuia către o configurație multipolară, în care Rusia va juca cu certitudine un rol consistent și despre glisarea intereselor strategice ale SUA către regiunea Asia-Pacific, confirmate și de materializarea procesului retragerii trupelor militare din teatrele de operații din Orientul Mijlociu. Mai mult, după cum am demonstrat în studiile anterioare⁴⁰, experiența din

---

³⁹ Dmitri TRENIN, Sam GREENE, *(Re)Engaging Russia in an Era of Uncertainty*, Washington, D.C., Carnegie Endowment for International Peace, Policy Brief 86, Dec. 2009.

⁴⁰ A se vedea Cristina BOGZEANU, „Relația dintre NATO și UE din perspectiva conceptelor de „smart defence” și „pooling and sharing”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [44]/2012, pp. 34-41; Cristina BOGZEANU, „National interests and European interests. European Union in the context of new security challenges”, în Cristian BĂHNĂREANU, Mihai-Ștefan DINU (editors), *Common and national interests within EU framework*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2012, pp. 33-50; Cristina BOGZEANU, “Pooling and sharing” și “smart defence”. Dincolo

Libia, când intervenția NATO a fost condusă de state europene, poate fi considerată și un semn al faptului că europenii vor trebui să își asume principala responsabilitate pentru securitatea proximității imediate, respectiv a acelor spații care sunt vizate de inițiative europene – Politica Europeană de Vecinătate, Parteneriatul Euro-Mediteranean, politica de extindere, Parteneriatul estic etc. ZEMN se încadrează în această categorie de spații. Un alt aspect care coroborează cele afirmate mai sus este constituit de inițiativele „pooling and sharing”, dezvoltată la nivelul UE, și „smart defence”, la cel al NATO. În general, cele două concepte se referă la îmbunătățirea planificării apărării; practic, însă, la o analiză mai profundă, putem remarca că ambele vizează creșterea capacității UE și a statelor europene de a-și asigura securitatea proprie și pe cea a statelor vecine, fără a se baza, în mod fundamental, pe recursul la garanțiile de securitate oferite de SUA.

Prin urmare, este de așteptat ca implicarea UE în ZEMN, până acum relativ scăzută, cel puțin din punct de vedere militar, să devină mai pregnantă, ceea ce nu va contribui nicidecum la îmbunătățirea relațiilor dintre Bruxelles și Moscova. Aceasta deoarece Rusia va fi încă și mai puțin dispusă să își „negocieze” influența și modalitățile de exercitare ale acesteia în vecinătatea apropiată în contextul în care unul dintre principalele obiective îl reprezintă afirmarea ca actor internațional major într-o lume multipolară.

În ceea ce privește raporturile dintre UE și Rusia, nu trebuie omis faptul că Uniunea pornește cu un dezavantaj, care este dat de coeziunea mai mică a acesteia, ca entitate politică, prin comparație cu Rusia, coeziune care pare să se fi diminuat încă și mai mult în contextul creat de criza economică și

---

de concept”, în Cristian BĂHNĂREANU, Mirela ATANASIU, *Conferința internațională Strategii XXI cu tema “Complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate”*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, pp. 287-296.

financiară mondială⁴¹.

Aceasta se poate observa cu ușurință în planul relațiilor consolidate dintre Moscova și state membre ale UE, precum încheierea de parteneriate bilaterale între Rusia și anumite state membre ale UE, mari importatoare de hidrocarburi rusești, cum ar fi Germania, care a încheiat un acord cu Rusia privind proiectul North Stream, o conductă prin care se transportă gaz natural direct din Rusia în Germania și care a fost dată în folosință în cursul anului 2011. Proiectul contribuie la creșterea dependenței energetice a UE de Rusia. În acest sens, și alți analiști atrag atenția asupra faptului că, deși Germania nu își dorește compromiterea participării sale la proiectul european, încearcă o redefinire a acestuia în propriul avantaj, fapt ce, în practică, se traduce prin apropierea de Rusia; această stare a lucrurilor poate explica și relații recente dintre Berlin și statele europene, mai ales din prisma susținerii economiilor afectate de criza economică și financiară⁴². În aceeași categorie ar putea fi incluse și relațiile apropiate dintre Rusia și Serbia⁴³, stat candidat la UE din 2012.

În consecință, în opinia noastră, evoluția raporturilor dintre Bruxelles și Kremlin este dificil de anticipat, dar fiind că aceasta se află în strânsă legătură cu evoluțiile petrecute la nivelul relațiilor dintre principalele centre de putere de pe plan internațional, dar și cu modul în care UE gestionează perioada

---

⁴¹ A se vedea Cristina BOGZEANU, „National interests and European interests. European Union in the Context of New Security Challenges”, în Cristian BĂHNĂREANU, Mihai-Ștefan DINU, *Common and National Interests Within EU Framework*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I, București, 2012, pp. 33-49.

⁴² George FRIEDMAN, „Germany and Russia Move Closer”, *Geopolitical Weekly*, Stratfor, 22nd of June 2010, accesat on-line la http://www.stratfor.com/weekly/20100621_germany_and_russia_move_closer, la 14 iulie 2012.

⁴³ Pentru detalii, Cristina BOGZEANU, „Tendințe actuale în relația dintre statele vest-balcanice și UE. O analiză din perspectiva realismului liberal”, în *Impact Strategic*, nr. 1 [42]/2012, pp. 44-53.

de criză pe care o traversează, criză care nu se manifestă doar la nivel economic, ci și social și politic. Relațiile UE cu Rusia, capacitatea sa de a a-și menține influența asupra ZEMN depinde de capacitatea sa de a-și consolida coeziunea între statele membre și reușita de a-și contura o viziune comună asupra unor aspecte legate de mediul de securitate din ZEMN, în speță, securitatea energetică, unul dintre aspectele inerente acestui spațiu, dar și unul dintre domeniile în care statele membre nu și-au conturat încă o strategie comună.

În concluzie, pentru UE, ZEMN este legată de diverse aspecte ale securității, de existența unor conflicte înghețate în imediata apropiere a sa, retorica agresivă a Rusiei în ceea ce privește politica sa de extindere, precum și inițiativele de parteneriat cu acele state care fac parte din vecinătatea apropiată a ambelor, existența unor state cu sisteme de guvernare ce se îndepărtează vizibil de la principiile bunei guvernări, precum și aspectele legate de securitatea energetică.

2.4. NATO și Statele Unite ale Americii

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord a devenit actor riveran Mării Negre odată cu aderarea Turciei (1952), însă, pe parcursul Războiului Rece, implicarea sa în regiune a fost aproape nulă. Abia după 2004, când România și Bulgaria i-au devenit membre, implicarea Alianței în regiunea Mării Negre s-a amplificat, în special spre sfârșitul anilor '90, când atenția SUA a fost atrasă de resursele energetice caspice⁴⁴. Mai mult, în ZEMN există și alte state cu care NATO a încheiat parteneriate, deschizând totodată și perspectiva aderării la structurile alianței. Astfel, NATO nu are doar trei state membre riverane Mării Negre (Turcia, România și Bulgaria), ci și parteneriate cu alți actori din această regiune, ceea ce a făcut

---

⁴⁴ Mitat CELIKPALA, „Escalating rivalries and diverging interests: prospects for stability and security in the Black Sea region”, în *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 10, No. 3, September 2010, p. 291.

posibilă dezvoltarea unor scenarii conform cărora, dacă Ucraina și Georgia vor deveni membre ale Alianței, atunci Marea Neagră va deveni nu un „lac rusesc”, ci „un lac NATO”⁴⁵.

Spre exemplu, încă din 1997, funcționează o **Comisie NATO-Ucraina**, un organism decizional responsabil pentru dezvoltarea relațiilor dintre cei doi actori și pentru îndrumarea activităților de cooperare, funcționând și ca un forum de consultări în legătură cu aspectele legate de securitate ce le privesc pe ambele. În septembrie 2008, a fost înființată și **Comisia NATO-Georgia**, axată pe consultări politice și cooperare practică, fiind menită să susțină Georgia în dobândirea statutului de membru al Alianței.

Prin urmare, reacțiile Rusiei față de extinderea NATO și estul Europei, „crizele gazului” în relația cu Ucraina, precum și războiul din Georgia pot fi justificate astfel, conform unei logici realiste asupra relațiilor internaționale. De asemenea, nu este întâmplător nici faptul că Ucraina pare a fi trecut pe plan secund proiectele integrării euro-atlantice în schimbul unei apropieri de Rusia, în condițiile în care aceasta a primit o reducere la 30% pentru gazul importat de la vecinul din est, permițând, în același timp, și prelungirea perioadei de staționare a flotei rusești de la Sevastopol până în 2042. Mai mult, reacția SUA în ceea ce privește evenimentele din Georgia, 2008, poate să fi dus la scăderea credibilității sale și a NATO pentru statele vizate.

Depărtarea Ucrainei de proiectul integrării și apropierea de Rusia poate fi justificată și din această perspectivă, deși, au

---

⁴⁵ Ideea a fost lansată de agenția de presă rusească Ria Novosti, subliniind implicațiile extinderii NATO în ZEMN asupra politicii de vecinătate a Rusiei și a influenței acesteia în acest spațiu. Afirmările au fost făcute în 2008, în contextul războiului din Georgia. Pentru detalii, „Marea Neagră: lac NATO”, 20 august 2008, <http://stiri.rol.ro/-Marea-Neagra-lac-NATO--142449.html>, accesat la 15 august 2012.

existat voci⁴⁶ care susțineau că președintele Ianukovici abordează problema cooperării cu blocul euro-atlantic chiar mai hotărât decât predecesorul său pro-occidental Iușcenko. Apropierea de NATO s-a produs în contextul în care condițiile stabilite de Kremlin pentru Kiev nu au fost considerate avantajoase pentru Ucraina. Însă, în acest context, Ucraina va avea de gestionat probleme sensibile legate de securitatea sa, în primul rând, cea energetică și apoi referitoare la flota rusească de la Sevastopol.

Totodată, există și un **Consiliu NATO-Rusia**, înființat în 2002, care constituie un cadru de consultări, cooperare, de atingere a consensului, de decizie și acțiune comună în domeniul securității și al ariilor de interes comun.

Totuși, după cum am demonstrat și în subcapitolul dedicat intereselor Rusiei la Marea Neagră, existența acestor foruri de consultări și cooperare nu echivalează cu absența completă a divergențelor și a tensiunilor legate de interesele și rolul NATO și al SUA la Marea Neagră. Dincolo de faptul că Moscova percepe extinderea NATO spre est drept o amenințare la adresa securității sale naționale, există și alte divergențe conexe. Una dintre cele mai recente este reprezentată de problema plasării unor elemente din scutul anti-rachetă american pe teritoriul unor state membre ale NATO, aflate în apropierea Rusiei (România, Polonia, Turcia). Deși, la nivel declarativ, acesta are scop defensiv – micșorarea vulnerabilității SUA și a statelor partenere în fața unui eventual atac cu rachete – a stârnit reacții vehemente din partea oficialilor ruși. În esență, retorica agresivă a Kremlinului a fost determinată, în opinia noastră, de faptul că, dat fiind că Rusia și SUA dețin cele mai mari arsenale nucleare, în momentul reducerii vulnerabilității uneia dintre ele (SUA, respectiv NATO), scade

---

⁴⁶ Jorge BENITEZ, “Ukraine secretly ramps up ties with NATO: report”, 21st June 2011, accesat on-line la <http://www.acus.org/natosource/ukraine-secretly-ramps-ties-nato-report>, la 19 septembrie 2012.

capacitatea celeilalte (Rusia) de a utiliza acest tip de instrument.

Interesul SUA și al aliaților a crescut în ceea ce privește ZEMN în special în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001 și a „războiului împotriva terorii”. De altfel, tot aceasta este și perioada în care s-au intensificat și preocupările la nivel academic și politic legate de studiul mediului de securitate din ZEMN. Dificultatea de a integra acest spațiu în teoriile deja existente referitoare la regiune, regionalism, regionalizare vine și din faptul că ZEMN a fost teoretizată ca atare abia în urma procesului de extindere al NATO și UE spre estul Europei, când au conștientizat impactul unei vecinătăți instabile, dar foarte importante din punct de vedere energetic. Atenția sporită dată de SUA și a NATO ZEMN se poate justifica nu doar prin necesitatea de a crea un spațiu de stabilitate în apropierea aliaților, ci și prin proximitatea regiunii de spațiul geografic unde s-a derulat „războiul împotriva terorii” – Orientul Mijlociu (de unde și dificultatea de a stabili cu claritate și într-un mod acceptat la nivel general care sunt statele care fac parte din ZEMN) – stabilitatea devenind încă și mai necesară, mai ales în condițiile în care ZEMN este și spațiu de tranzit, predispus la riscuri precum crima organizată, traficul ilicit de arme și persoane. Totodată, statele riverane Mării Negre au fost utilizate de către SUA și ca baze de staționare și instrucție a trupelor sale militare, cea de la Mihail Kogălniceanu fiind un exemplu în acest sens.

De asemenea, trupe militare ale SUA staționate în acest spațiu au derulat exerciții militare, cum sunt cele cunoscute sub numele de *Forța Rotatională la Marea Neagră* (Black Sea Rotational Force – BSRF), ce au loc anual începând cu 2010 și includ forțe militare ale statelor din ZEMN, dar și din Balcanii de Vest. Exercițiile sunt menite să favorizeze antrenamentul trupelor în materie de operații de contra-insurgență și menținere

a păcii, comunicații, logistică, utilizare a armelor non-letale, procese de luare a deciziei⁴⁷.

În prezent, date fiind schimbările fundamentale ce se petrec la nivelul sistemului internațional și cu intenția anunțată a SUA de a-și muta interesele strategice către spațiul Asia-Pacific, ar fi de așteptat ca ZEMN să își piardă din semnificație și din pondere în ceea ce privește politica externă a SUA și implicarea NATO pe arena internațională. Însă, opinia noastră este că, deși SUA se va concentra mai mult asupra acestei regiuni, ZEMN nu își va pierde complet importanța în contextul politicii externe a acestuia și aceasta tot datorită caracterului de „spațiu de contact”.

Dacă glisarea intereselor strategice spre Asia-Pacific este justificată prin faptul că Europa reprezintă un spațiu stabil, prin acela că misiunea din Orientul Mijlociu se apropie de final, precum și prin necesitatea consolidării parteneriatelor cu puterile emergente, în special, cu China⁴⁸, atunci ZEMN poate reprezenta o altă frontieră între cei doi actori. Aceasta în condițiile în care SUA a devenit actor la Marea Neagră în contextul extinderii Alianței spre acest spațiu. Similar, China poate fi considerată actor la ZEMN prin apartenența la organizații de securitate similare – Organizația pentru Cooperare de la Shanghai (OCS), ce este axată pe problemele de securitate a statelor sale membre din Asia Centrală, identificând ca principale amenințări terorismul, separatismul și extremismul. Prin urmare, necesitatea cooperării între SUA și China ar putea duce astfel și la cooperare în ceea ce privește problemele de securitate din ZEMN.

---

⁴⁷ John VANDIVER, “Marine rotational force mission in East Europe serves as a model for future training”, în *Stars and Stripes*, 7th of September 2011, accesat on-line la <http://www.stripes.com/news/marine-rotational-force-mission-in-east-europe-serves-as-model-for-future-training-1.154358>, la 17 octombrie 2012.

⁴⁸ Pentru detalii, a se vedea Hillary CLINTON, „Secolul Pacific al Americii”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, nov./dec. 2011, p. 28.

2.5. Organizații de cooperare la Marea Neagră

Deși analiza asupra intereselor principalilor actori la Marea Neagră relevă o realitate relațională complexă, marcată adesea de divergențe și contradicții, toți acești actori abordați se confruntă cu probleme de securitate comune. Cu toate acestea, aceiași actori au și interese comune legate de acest spațiu. Prin urmare, după finalul Războiului Rece, în ZEMN, au luat naștere și s-au dezvoltat o serie de organizații de cooperare. Astfel, dincolo de NATO, UE și OCS ca organizații riverane Mării Negre și cu interese în acest spațiu, există o serie de alte mecanisme și organizații ce abordează aspecte economice, politice și militare. Dintre acestea putem menționa următoarele⁴⁹:

- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa;
- Comunitatea Statelor Independente;
- GUAM;
- Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI);
- Procesul de Cooperare Sud-Est Europeană (SEEPC);
- Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (SPSEE);
- Organizația Tratatului pentru Securitate Colectivă (OTSC);
- Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN);
- Centrul Energetic Regional la Marea Neagră;
- Comisia Mării Negre;
- Banca pentru Comerț și Dezvoltare la Marea Neagră (BSTDB);

⁴⁹ Pentru detalii, a se vedea Grigore ALEXANDRESCU, Alexandra SARCINSCHI, *Modalități și posibilități de amplificare a cooperării în Zona Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005; Gheorghe CALOPĂREANU, *Complexul de securitate „Zona Extinsă a Mării Negre”*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012.

- Grupul de Cooperare Navală la Marea Neagră (Blackseafor);

- Brigada Sud-Est Europeană (Seebrig);
- Forța Multinațională de Pace din Europa de Sud-Est;
- Forța Regională de Intervenție Dunăre-Marea Neagră.

Toate aceste organizații au luat naștere ca rezultat al conștientizării necesității unor foruri de cooperare în cadrul cărora interesele divergente să poate fi discutate, dar și al necesității ca problemele de securitate (terorismul internațional, criminalitatea organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, existența unor regiuni separatiste ce pot alimenta fenomenul terorismului internațional) să fie abordate în comun, aceasta fiind singura soluție pentru a preveni manifestarea lor sau micșora efectele într-un mod eficient.

Capitolul 3

MEDIUL DE SECURITATE ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE. VULNERABILITĂȚI, RISCURI, AMENINȚĂRI ȘI PERICOLE SPECIFICE

După cum am menționat anterior, Zona Extinsă a Mării Negre s-a conturat drept spațiu de contact între alte regiuni sau entități mult mai coerente și încheiate, o „regiune între regiuni”, este expusă riscurilor și amenințărilor legate de globalizare, de acele fenomene cunoscute drept partea negativă a acestui fenomen, de așa-zisele „efecte perfide”⁵⁰ ale acesteia, de riscurile și amenințările favorizate și amplificate de globalizare. În mod paradoxal, tocmai această caracteristică a ZEMN a favorizat inițiativele de cooperare între actorii din acest spațiu.

Dincolo de tensiunile dintre principalii actori de securitate la Marea Neagră, se pot identifica o serie de riscuri și amenințări, precum conflictele înghețate, terorismul internațional, criminalitatea organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă, dar și spații care se confruntă cu valuri de refugiați. Este, în general, situația statelor pe teritoriul cărora se găsesc republici separatiste și despre Turcia, care, în contextul războiului civil din Siria, se confruntă, la granița de est cu valuri de refugiați sirieni. După cum am menționat anterior, acest lucru poate contribui semnificativ la scăderea nivelului de stabilitate din regiune, unul dintre motive fiind tensionarea considerabilă a relațiilor dintre Ankara și Damasc, în cursul anului 2012, existând chiar și confruntări pe linia de frontieră; mai mult, un număr mare de refugiați sirieni, din care mulți sunt etnici kurzi, poate amplifica problema internă pe care Turcia o are cu minoritatea kurdă.

⁵⁰ Teodor FRUNZETI, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006, pp. 53.

Din rândul dezastrelor ecologice, Marea Neagră poate fi supusă și unor riscuri antropice, cum ar fi poluarea. Un exemplu recent în acest sens este detectarea unei descărcări de poluante în apropierea portului Novorossisk, în apele teritoriale ale Ucrainei⁵¹. De asemenea, alături de acestea, le putem menționa și pe cele care nu au o origine antropică – diferitele tipuri de dezastre naturale (cel mai frecvent, cutremure și inundații).

3.1. Conflictele înghețate

Zona Extinsă a Mării Negre, în special spațiul caucazian, este bine cunoscută pentru conflictele înghețate ce constituie reale surse de instabilitate a mediului de securitate din această regiune, posibile focare de conflictualitate. Per ansamblu, aceste conflicte înghețate constituie războaie sau dispute nerezolvate, toate implicând însă Rusia, dat fiind că principalii actori ai acestor conflicte sunt entități ce s-au separat din state incluse în fosta URSS. În prezent, toate se află în căutarea autonomiei, ceea ce fie stârnește eforturi din partea Moscovei de a le menține în propria sferă de influență, încercând să le reducă și mai mult dreptul și instrumentele de auto-guvernare, fie determină Rusia să le utilizeze în disensiunile cu statele în interiorul cărora sunt incluse. Tot comun este și faptul că, după aderarea României și Bulgariei la NATO și UE, comunitatea euro-atlantică s-a implicat mai mult în medierea acestor conflicte, considerându-le o reală sursă de instabilitate în apropierea granițelor proprii.

De reținut este și faptul că *între aceste conflicte și restul riscurilor și amenințărilor la Marea Neagră (terorism și criminalitate organizată) există o legătură clară în sensul în*

⁵¹ “Illegal ship dumpings in the Black Sea according to the data of space imagery in September - October 2012/Investigation by ScanEX and BSNews”, 3 Octombrie 2012, accesat on-line la <http://www.blacksea.news.net/en/read/48004>, la 17 octombrie 2012.

care persistența acestor conflicte menține statele pe teritoriul cărora se petrec într-o stagnare din punct de vedere economic, politic și social. Este vorba despre state în curs de dezvoltare, slabe, cu populații majoritar sărace, marcate de fenomenul corupției și al criminalității organizate ce creează un nivel scăzut de securitate nu doar pentru ele însele, ci și pentru statele cu care se învecinează.

Per ansamblu, atunci când se ridică problema conflictelor înghețate din ZEMN, se pot identifica patru cazuri – Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah.

Transnistria este o republică separatistă din Republica Moldova. Autoritățile transnistrene controlează partea din est a teritoriului moldovean, dar și șase alte județe din vestul acestuia. Republica separatistă este susținută de Rusia, forțe militare rusești rămânând în acest spațiu până în prezent cu scopul de a proteja populația majoritar slavă de etnici – ucraineni și ruși.

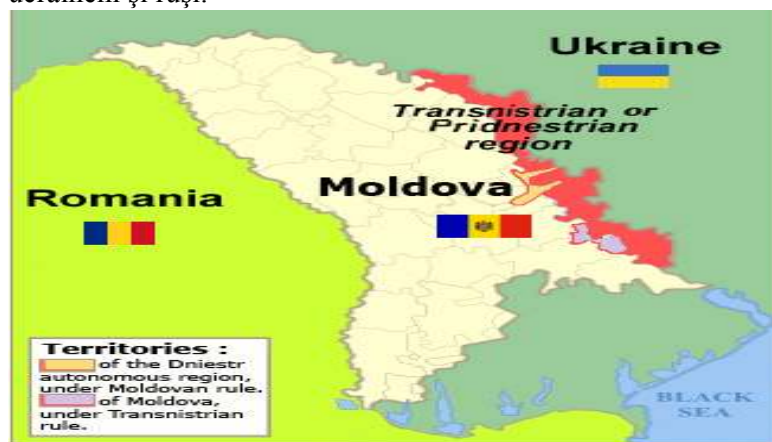

Figura nr. 3 – Republica Separatistă Transnistria
Sursa: <http://en.wikipedia.org/wiki/Transnistria>.

După încercări eșuate de a negocia statutul Transnistriei în raport cu Republica Moldova și Rusia (Memorandumul

Kozak – 2003), negocierile au fost reluate în 2011, în formatul „5+2” (Transnistria, Moldova, Ucraina, Rusia, OSCE + SUA și UE ca observatori). Totuși, similar cazului Kosovo, negocierile nu se axează asupra problemelor fundamentale și cu o sensibilitate crescută pentru ambele părți – politice – ci asupra aspectelor socio-economice⁵².

Nici negocierile reluate în 2011 nu par a fi avut succes, dat fiind că cele două întâlniri nu și-au atins scopul propus. Astfel, negocierile de la Moscova (2011) s-au încheiat din pricina poziției inflexibile a delegației de la Tiraspol vizavi de propunerea delegației de la Chișinău al cărui obiectiv era elaborarea unui statut juridic special pentru republica separatistă, respectând, simultan, suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova.

În 2012, formatul „5+2” s-a reunit din nou, la Dublin, părțile neajungând nici de această dată la un acord în privința statutului Transnistriei din cauză că Moscova și Tiraspol au abătut discuțiile de la tema principală către aspecte procedurale, din cauza limitelor de mediere ale OSCE și a abținerii observatorilor⁵³. Mai mult, problema retragerii trupelor rusești din Transnistria nici măcar nu a figurat pe agenda acestei întâlniri.

Totodată, faptul că statutul Transnistriei este departe de a fi definit în acord cu toate părțile implicate este vizibil și în declarația ministrului apărării din Republica Moldova, la finele anului 2012, care avertiza asupra derulării unei acțiuni de

⁵² Kamil CAŁUS, *Transnistria formalises a pro-Russia turn in foreign policy*, 28 November 2012, Center For Eastern Studies, accesat on-line la <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2012-11-28/transnistria-formalises-a-pro-russian-turn-foreign-policy>, la 15 Decembrie 2012.

⁵³ Conform Vladimir SOCOR, „A failed re-start to 5+2 negotiations on Transnistria”, 8 martie 2002, *Eurasia Daily Monitor*, vol. 9, no. 48, The Jamestown Foundation, accesat on-line la http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39113&cHash=1820a355aad6791589e35a3e0c9758d4, la 24 octombrie 2012.

înarmare a contingentului rus din regiunea Transnistreană (camioane, grenade, puști cu lunetă)⁵⁴, fără informarea autorităților de la Chișinău; aceste acțiuni nu sunt justificate nici de specificul unei misiuni de menținere a păcii, nici de faptul că mediul de securitate este relativ stabil.

Mai mult, și concepția de politică externă, elaborată la Tiraspol și lansată oficial la 20 noiembrie 2012, pune accent pe consolidarea cooperării în plan politic și militar cu Rusia și pe necesitatea câștigării independenței. În același timp, ca priorități sunt stabilite integrarea în uniunea vamală și în Uniunea Eurasiatică, punându-se accent pe Rusia, ca principal partener al Tiraspolului, în vreme ce relația cu Chișinău este abordată succint, marginal⁵⁵.

În opinia noastră, date fiind raporturile curente dintre Rusia, pe de o parte, și UE și SUA, pe de alta, soluționarea diferendului transnistrean nu va avea loc în viitorul apropiat, Transnistria reprezentând unul dintre avanposturile militare rusești, fiind susținută de Moscova.

Abhazia este o republică autonomă din nord-vestul Georgiei, ce și-a câștigat acest statut în 1992. Istoria sa recentă a fost marcată de anul 2008, când, în plină criză în Osetia de Sud, forțele armate ale Abhaziei și ale Rusiei au invadat regiunea Kodori, Moscova afirmând că susține independența acestei provincii. În aceeași lună, D. Medvedev anunța că recunoaște independența Abhaziei și a Osetiei de Sud, fără ca

⁵⁴ Conform „Vitalie Marinuța, trage un semnal de alarmă: Rusia a introdus armament în regiunea transnistreană și împreună cu separatiștii simulează atacuri pe Nistru. Pregătește Moscova provocări armate la Nistru?”, 18 octombrie 2012, accesat on-line la http://www.rgnpress.ro/rgn_12/categorii/politic/7216-vitalie-marinuța-trage-un-semnal-de-alarma-rusia-a-introdus-armament-in-regiunea-transnistreana-si-impreama-cu-separatistii-simuleaza-atacuri-pe-nistru-pregateste-moscova-provocari-armate-la-nistru.html, la 19 octombrie 2012.

⁵⁵ Kamil CALUS, *art. cit.*

cele două republici să fie însă recunoscute ca atare și de restul comunității internaționale.

Relațiile dintre Abhazia și Georgia au fost tensionate în întreaga perioadă post-2001 și la fel de evidentă a fost și susținerea Rusiei oferită liderilor de la Sukhumi. Mai mult, chiar și momentul în care Tbilisi a oferit mai multă autonomie federală Abhaziei, aceasta s-a coordonat cu Transnistria și Osetia de Sud pentru a cere alipirea la Federația Rusă. Ulterior, Rusia a început să își stabilească o bază navală la Marea Neagră în Abhazia, iar, ca răspuns la blocada navală georgiană asupra Abhaziei (erau reținute toate navele care se îndreptau sau veneau dinspre Abhazia), nave rusești au început să patruleze Marea Neagră pentru a proteja navele care făceau obiectul blocadei și împiedicând navele georgiene să intre în apele abhaze. În plus, Rusia are încă trupe militare staționate în Abhazia, după războiul din 2008.

Figura nr. 4 – Abhazia și Osetia de Sud

Sursa: http://media.realitatea.ro/multimedia/image/2008/08/w298/image_121818811901902500_1.jpg

Influența asupra Abhaziei permite Moscovei să își extindă controlul la Marea Neagră. Totodată, evenimentele din 2008 au constituit și un semnal de alarmă pentru Georgia, care

se înscrisese clar pe drumul integrării euroatlantice, și pentru NATO și UE cu privire la proiectul extinderii în estul Europei.

Mai mult, influența și/sau controlul nu doar asupra Abhaziei, ci și asupra Georgiei comportă o altă semnificație, ce relevă mecanismele care stau în spatele eforturilor de integra Georgia (abordarea comunității euroatlantice) sau de a o menține sub propriul control (abordarea Rusiei) – rolul jucat în geopolitica energetică la Marea Neagră. Este util de reamintit, în acest sens, faptul că Georgia face legătura dintre resursele energetice caspice și central-asiatice (Azerbaidjan, Kîrghistan, Kazakstan, Kurdistan, Daghestan), care au atras atenția gigantilor petrolieri din vestul europei și din SUA⁵⁶. Prin urmare, este posibil ca aceste conflicte înghețate să fie întreținute, menținute în aceeași stare de lupta dintre marii actori din regiune pentru atingerea intereselor.

În același timp, nici viziunile acestor actori (Rusia, UE) asupra evenimentelor din acest spațiu nu coincid. Astfel, dacă Rusia susține că prezența sa militară în Abhazia este justificată prin nevoia de a proteja populația abhază și de a oferi sprijin liderilor de la Sukhumi. Aceeași realitate este percepută de către UE și SUA drept o ocupație a unor teritorii dintr-un stat independent.

Osetia de Sud (figura nr. 4) este situată nordul Georgiei care, în ceea ce privește statutul în raport cu Tbilisi și Moscova, este foarte similară Abhaziei. În 2008, forțele armate ale Osetiei și Rusiei au câștigat controlul asupra acestei regiuni. Și Osetia este considerată de către georgieni un teritoriu aflat sub ocupație rusească.

De asemenea, în urma evenimentelor din 2008, Rusia a recunoscut ca stat independent nu doar Abhazia, ci și Osetia de Sud, fapt condamnat de NATO, OSCE și UE din cauză că aceasta s-a înfăptuit prin violarea integrității teritoriale a Georgiei. Practic, 2008 a fost anul în care ciocnirile dintre

forțele georgiene și cele osetine s-au amplificat considerabil, fiind implicate însă și forțe rusești. Atunci când liderii occidentali au solicitat încetarea imediată a focului, delegația rusă din Consiliul de Securitate al ONU a făcut uz de dreptul la veto.

Nici în acest caz nu se poate identifica o soluție pe termen mediu, dat fiind că părțile conflictului sunt susținute de mari puteri ale căror interese și moduri de abordare sunt complet diferite. Cert este, din punctul nostru de vedere, că acțiunile din 2008 ale Federației Ruse au fost o demonstrație de forță atât pentru Georgia, cât și pentru comunitatea euroatlantică a cărei prezență în proximitatea sa imediată o dezagreează complet. Totodată, 2008 a fost și un semnal de alarmă asupra potențialului conflictual al regiunii.

Nagorno-Karabakh este un alt stat de facto, nerecunoscut, situat în Caucazul de Sud, în interiorul Azerbaidjanului, dar locuit de o majoritate armeană creștină (80%). Restul locuitorilor sunt azeri musulmani. Mișcarea pentru independența provinciei s-a amplificat în 1989, când ciocnirile dintre azeri și armeni s-au intensificat considerabil, continuând și după obținerea independenței Armeniei în 1991. Și atunci, actorii regionali s-au împărțit în două tabere. Pe de o parte, Federația Rusă a susținut armenii, pe de alta, statele musulmane (Turcia, Azerbaidjan și grupările islamice) au acordat asistență azerilor din provincie. Ciocnirile din 1992-1993 s-au finalizat cu preluarea controlului asupra provinciilor de către milițiile armene.

Conflictul nu a fost rezolvat nici până în prezent, tentativele occidentale de mediere eșuând în a rezolva dezacordul dintre Armenia și Azerbaidjan. Singura soluție întrevăzută de specialiști pentru întărirea stabilității regionale este consolidarea cooperării economice, cu accent pe

⁵⁶ Gheorghe CALOPĂREANU, *op. cit.*, p. 138.

dezvoltarea acesteia în planul industriei petroliere⁵⁷. Totodată, liderii azeri manifestă reticență în ceea ce privește capacitatea mediatorilor de a contribui la atenuarea sau rezolvarea acestui diferend. Este vorba, mai ales, despre UE, văzută ca o uniune economică și politică puternică a statelor europene, dar incapabilă să acționeze în mod unitar, instrumental, eficient în rezolvarea acestui conflict⁵⁸.

Figura nr. 5 – Nagorno-Karabah

Sursa: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3658938.stm

Toate aceste conflicte înghețate sunt menținute nu doar de dificultatea procesului de mediere, a existenței unor interese de nereconciliat între părțile implicate direct. În opinia noastră, entitățile vizate sunt și „victime” ale istoriei și ale locațiilor în care se află, caracterizate, în primul rând, de existența unor considerabile resurse energetice. Prin urmare, tergiversarea rezolvării lor este determinată și de faptul că puterile implicate în procesul de mediere au interese diferite în regiune, interese care par, de asemenea, de nereconciliat.

⁵⁷ Maria POSTEVKA, Vladimir ZODIAN, *Zona Lărgită a Mării Negre*, în Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coord.), *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de Securitate)*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 179.

⁵⁸ Valentina POP, „EU too divided to solve frozen conflicts, Azerbaijan says”, *EU Observer*, 19 Octombrie 2008, accesat on-line la <http://euobserver.com/energy/26894>, la 4 octombrie 2012.

Mai mult, diferențele descrise mai sus nu creează doar un mediu instabil din pricina impactului pe care îl au asupra securității militare în regiune, ci generează și mențin vulnerabilități pe care se grevează și se dezvoltă și celelalte tipuri de riscuri și amenințări caracteristice ZEMN. Prin urmare, printre vulnerabilitățile dezvoltate în acest fel se numără cele legate de carențele guvernării – corupția, instabilitatea politică, slaba dezvoltare economică a acestor state, insecuritatea în plan social creează un teren fertil pentru manifestarea unor riscuri și amenințări de tipul terorismului internațional și al criminalității organizate.

Considerăm util să analizăm Indexul Statelor Eșuate (2012), realizat de Fondul Internațional pentru Pace, un clasament al statelor lumii în funcție de indicatori precum presiunea socială, refugiați, revendicări sociale, adăposturi umane, dezvoltare inegală, declin economic, delegitimizarea statului, servicii publice, drepturile omului, aparatul de securitate, dezbinarea elitelor, intervenții externe⁵⁹. Conform acestui clasament, Georgia ocupă locul 51, intrând în categoria statelor cu un nivel critic de pericolozitate. În pericol, sunt considerate și Azerbaidjan, Republica Moldova, Federația Rusă și Turcia, toate fiind implicate în diferende teritoriale.

3.2. Terorismul internațional și criminalitatea organizată

Terorismul internațional este unul dintre riscurile identificabile la nivelul ZEMN, din cauza specificului său de regiune între regiuni, de spațiu de tranzit, eterogen în ceea ce privește cultura și religia statelor adiacente. Mai mult, la Marea Neagră se situează cea mai apropiată graniță a liderilor „războiului împotriva terorii” față de statele considerate sursa acestui flagel al lumii contemporane, situate de regulă în

⁵⁹ The Fund for Peace, *Failed States Index 2012*, accesat în format on-line la <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2012>, la 15 ianuarie 2013.

Orientul Mijlociu. Instabilitatea creată prin existența conflictelor înghețate, precum și dificultățile de ordin economic, politic și social cu care se confruntă statele din regiune se adaugă contextului care ar face favorabilă manifestarea acestui risc.

Totuși, în ceea ce privește Marea Neagră, terorismul internațional este apreciat, de regulă, ca fiind doar un risc și nu o amenințare⁶⁰. Abia în 2012, prin atacurile de la Burgas, Bulgaria, terorismul s-a materializat în acest spațiu. Atacul nu a vizat nici Bulgaria și nici cetățenii bulgari, ci un grup de turiști israelieni și a fost executat de un cetățean suedez islamist. Evenimentul din Burgas relevă nu doar existența unui astfel de risc pentru toate statele riverane Mării Negre (atacatorul tranzitase România, conform surselor oficiale), ci și potențialul ZEMN de a fi scena unor conflicte sau chiar sursa unor conflicte care să implice și mari actori ai arenei internaționale. În acest sens, ne referim la presupuzițiile inițiale, conform cărora atacul ar fi fost dirijat de Iran împotriva unor cetățeni israelieni. Dacă luăm în calcul faptul că SUA este unul dintre principalii aliați ai Israelului, dar și unul dintre cei mai aprigi contestatari ai programului nuclear iranian, precum și apartenența sa la NATO, alături de România, Bulgaria și Turcia, atunci, putem intui o implicare considerabilă a acesteia într-un eventual conflict. Criza ar fi putut escalada încă și mai rapid, dacă luăm în calcul faptul că Turcia a fost unul dintre statele care s-au alăturat Teheranului în reala dilemă a securității generată de programul nuclear a acestuia din urmă. Totuși, acest scenariu ar fi însemnat și că Rusia și SUA s-ar fi aflat, de această dată, în aceeași tabără, dat fiind că nici Moscova nu agreează posibilitatea ca Iranul, situat în proximitatea sa, să dezvolte armament nuclear.

⁶⁰ Andrian MIHEL, „Marea Neagră – țintă a terorismului maritim în actualul context geopolitic?”, în *Terorismul azi. Revistă de specialitate în domeniul terorismului*, vol. XXIV-XXVII, anul III, 2008, p. 44.

ZEMN este expusă riscului terorist și în virtutea existenței unor state marcate de vulnerabilități interne de tip social, economic și politic considerabile, după cum am demonstrat în subcapitolul precedent. Acestea pot fi utilizate, prin urmare, ca zonă de recrutare pentru rețelele teroriste, dar și pentru cele ale traficantilor de droguri, armament și persoane în vederea derulării de acțiuni insurgente și teroriste pe teritoriul altor state. Aceleași vulnerabilități ale statelor din ZEMN ar permite, conform analizelor de specialitate⁶¹, și amplasarea unor baze, a unor sedii de rețele teroriste sau de crimă organizată. De asemenea, comercializarea și transportul de armament pentru a fi utilizat în confruntări din diferite zone ale globului se încadrează în categoria riscurilor și amenințărilor la Marea Neagră. La acestea, s-ar putea adăuga și posibilitatea ca, sub acoperirea unor organizații de cooperare la Marea Neagră, să se deruleze cooperarea între actori ai acestui spațiu în vederea finanțării activităților teroriste. Cazul TAKO⁶², identificat în 2001 de Charles King, este elocvent atât pentru modul în care instabilitatea și conflictele înghețate din regiune pot potența alte riscuri și amenințări, cât și pentru dimensiunile pe care le cunoaște un anumit tip de cooperare ce nu poate decât să sporească vulnerabilitatea, insecuritatea și instabilitatea în regiune. În prezent, deși date recente despre evoluția acestei

⁶¹ Alexandra SARCINSCHI, „Cooperare pentru și împotriva securității la Marea Neagră”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [31]/2010, pp. 84-90.

⁶² TAKO este o formă de cooperare între republicile separatiste abordate și în cadrul prezentului studiu care, conform analizelor lui Charles King s-a dovedit a fi mult mai activă decât alte organizații precum GUAM. În 1994, cele patru republici nerecunoscute au semnat un acord de asociere prin care se angajau să-și acorde asistență mutuală, în special în domeniul militar și în caz de conflict armat. În 2000, cele patru semnatare au încercat să revitalizeze acordul semnat. În ciuda faptului că obiectivele stabilite prin textul oficial erau pozitive, traficul ilegal de oameni, arme și droguri se numără în egală măsură printre activitățile lor. Pentru detalii, a se vedea Alexandra SARCINSCHI, *art. cit.*, pp. 88-89.

organizații nu pot fi identificate, nu putem ignora posibilitatea ca activitatea TAKO să fi continuat, dată fiind menținerea unor caracteristici similare ale mediului de securitate din regiune.

Totodată, evoluțiile recente în planul mediului de securitate din ZEMN au demonstrat că lupta împotriva terorismului internațional poate fi utilizată și drept pretext, drept „acoperire” pentru urmărirea altor interese. Spre exemplu, în contextul războiului civil ce marchează Siria de mai bine de un an, Rusia s-a opus poziției generale a comunității internaționale, susținând regimul lui Assad. După ce, la mijlocul anului 2012, SUA atrăgea atenția asupra faptului că Rusia își trimite un detașament din Flota Mării Negre în Siria, la finele anului, agenția de presă rusească Ria Novosti anunța că Moscova va organiza exerciții navale contra-teroriste în Marea Mediterană, lângă Siria, utilizând nave din Flota Mării Negre⁶³.

În ceea ce privește problema terorismului, în ZEMN, acesta devine amenințare pentru Rusia, însă nu este vorba despre terorism internațional, ci despre actele de acest tip executate de forțele armate ale republicilor autonome, majoritar mulsulmane, din Caucazul de Nord – Daghestan, Cecenia, Ingușeția, Kabardino-Bacaria, Osetia de Nord.

După atacurile din 2001, Rusia s-a raliat poziției SUA în ceea ce privește necesitatea contracarării acestei amenințări, dar și Chinei, în cadrul Organizației pentru Cooperare de la Shanghai (2001), când aceasta din urmă a stabilit măsuri comune antiteroriste și antisepratiste, cu accent pe contracararea fundamentalismului islamic din provincia Xiajiang.

Regiunile din Caucazul de Nord au dus o luptă istorică cu Federația Rusă pentru câștigarea autonomiei, luptă care se

---

⁶³ “Russia to have counter-terrorist drills near Syria”, 27 decembrie 2012, accesat on-line la <http://www.blackseanews.net/en/read/52742>, la 28 decembrie 2012.

prelungeste până în prezent, fiind nu doar un spațiu în care violența este o constantă, ci și unul din care au fost efectuate atacuri asupra unor obiective din Rusia. Dintre cele mai recente exemple în acest sens, putem menționa următoarele: atacul sinucigaș din 2011 asupra aeroportului din Demodedovo, atentatul cu bombă din Stavropol (2010), atacul sinucigaș cu bombă la metroul din Moscova (2010), bombardarea trenului expres Nevsky (2009). Toate atacurile s-au soldat cu numeroase victime – morți și răniți deopotrivă – și toate au constituit acte de terorism executate de grupările din Caucazul de Nord.

Existența conflictelor înghețate presupune o creștere a fenomenului criminalității organizate și din pricina dificultății de a asigura un control optim al granițelor. Spre exemplu, Transnistria, prin problemele aferente, a contribuit mult la creșterea traficului și comercializării de droguri în întreaga ZEMN⁶⁴. De altfel, la o scurtă trecere în revistă a problemelor cu caracter transnațional inventariate în CIA World Factbook, se poate identifica faptul că traficul de stupefiante reprezintă o constantă pentru toate statele cuprinse în această zonă. Prin urmare, România, Bulgaria, Republica Moldova, Ucraina, Georgia, Turcia sunt, în general, spații de tranzit pentru stupefiantele de proveniență sud-vest asiatică. Acest tip de activități determină o altă vulnerabilitate în acest sens, cea legată de spălarea banilor, ce are loc, de regulă prin sistemul bancar, cazinouri, case de schimb⁶⁵.

Conform aceleiași surse, Rusia nu este marcată doar de traficul ilegal de droguri, aceasta fiind sursă, spațiu de tranzit și destinație pentru traficul de persoane.

---

⁶⁴ Gheorghe CALOPĂREANU, *op. cit.*, p. 152.

⁶⁵ Conform datelor furnizate de CIA World Factbook, accesat on-line la <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, la 20 octombrie 2012.

3.3. Proliferarea armelor de distrugere în masă

Traficul de droguri și persoane nu sunt singurele activități de crimă organizată din ZEMN. Marea Neagră a fost adesea asociată cu centrul pieței negre nucleare a lumii, Rusia fiind sursa cunoscută sau suspectată de contrabandă nucleară, iar Turcia, destinația preferată⁶⁶. Sursa citată apreciază că pericolul cel mai mare nu constă în posibilitatea ca rețelele teroriste să dobândească acces la materiale nucleare (cu excepția Pakistanului), ci în faptul că a fost constatat faptul că depozitele de plutiniu și uraniu puternic îmbogățit (materie primă pentru crearea bombelor atomice) au crescut considerabil, nefiind depozitate întotdeauna în condiții de maximă siguranță. Prin urmare, s-a dovedit că grupările de crimă organizată din ZEMN au fost adesea implicate în furturi de astfel de materiale nucleare.

Proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) reprezintă un alt aspect nevralgic al mediului de securitate din ZEMN, dat fiind că în acest spațiu este concentrată o mare parte din arsenalul nuclear mondial. Este vorba, în primul rând, despre Rusia care deține cel mai mare arsenal nuclear al lumii, fiind una dintre resursele de putere ale acesteia.

În același timp, caracterul nuclear al Rusiei stă și la baza uneia dintre cele mai recente dileme ale securității din perioada contemporană, aspect pe care l-am abordat în extenso în subcapitolul dedicat Federației Ruse – implicațiile plasării unor elemente din scutul anti-rachetă american pe teritoriul statelor din estul Europei – contribuind la tensionarea considerabilă a relațiilor dintre Rusia, pe de o parte, și SUA și aliații lor, pe de alta.

Există, de asemenea, dovezi că Siria deține arme chimice, pe care a început să le dezvolte încă din 1973, pentru a contracara amenințarea Israelului. Damasc a semnat Convenția

---

⁶⁶ Bruce LAWLOR, „The Black Sea: Center of the nuclear black market”, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67, vol. 6, 2011, pp. 73-80.

asupra armelor chimice din 1992, care prevede că dezvoltarea, și producerea armelor ce utilizează agenți chimici este interzisă, însă există păreri conform cărora, pe teritoriul acestei țări încă se găsesc cantități enorme de astfel de arme. Această situație s-ar putea adăuga la riscurile din ZEMN în cazul în care regimul Assad va fi înlocuit, în urma lui rămânând un real vid de putere. În Libia, un context similar a echivalat cu înarmarea populației civile. Prin urmare, dacă același fenomen va avea loc și în Siria, există pericolul dobândirii acestui tip de armament de către rețelele teroriste din regiune. Evitarea acestei situații, micșorarea riscului, ținerea sub control a acestui fenomen va presupune, în opinia noastră, un efort considerabil din partea comunității internaționale.

Pe de altă parte, proliferarea armelor de distrugere în masă, coroborată cu activitatea intensă a grupărilor de crimă organizată la Marea Neagră a oferit statelor cuprinse în ZEMN un prilej de cooperare. În acest sens, au fost derulate exerciții la care au participat statele riverane pentru coordonarea răspunsului la un eventual accident sau atac ce ar implica ADM.

În opinia noastră, mediul de securitate din ZEMN își va menține trăsăturile, cel puțin, pe termen mediu. Motivul pentru aceasta este complexitatea care îl caracterizează, din natura eterogenă a regiunii și de statutul de „regiune între regiuni” al ZEMN. Vulnerabilitățile, riscurile și amenințările ce se manifestă în acest spațiu sunt cele abordate în majoritatea studiilor de specialitate – conflicte inter-etnice și confesionale, terorism internațional, criminalitatea organizată, proliferarea ADM, refugiați etc. Problema este că acestea sunt întreținute și prin specificul geopolitic al ZEMN. Marile puteri identificabile în acest spațiu au, în mod clar, de cele mai multe ori, interese contradictorii, abordări distincte în raport cu problemele ce subminează stabilitatea regiunii, susținând părți diferite ale

conflictelor mai sus amintite în virtutea unor interese naționale diferite. Mai mult, nici nu suntem de părere că soluția pentru armonizarea acestor interese sau pentru rezolvarea conflictelor se va atinge pe termen mediu, având în vedere evoluțiile recente ale relațiilor dintre Rusia, pe de o parte, și a comunității euro-atlantice, pe de alta.

Prin urmare, atât timp cât relațiile dintre principalii actori la Marea Neagră vor rămâne, la bază, divergente, nu este de așteptat ca nivelul de securitate și stabilitate ale ZEMN să crească; acest lucru este valabil și pentru vulnerabilitățile, riscurile și amenințările identificate.

Pe termen lung, însă, mediul de securitate al ZEMN ar putea cunoaște o îmbunătățire dacă inițiativele de cooperare se vor consolida într-o asemenea măsură încât să ducă la armonizarea acestor interese sau dacă fie Federația Rusă, fie comunitatea euro-atlantică ar prevala, astfel încât să existe o unică abordare față de regiunea în discuție, dar acest lucru este, în opinia noastră, foarte puțin probabil și întreaga istorie a relațiilor dintre state la Marea Neagră, a interacțiunilor susține această ipoteză.

Capitolul 4

FORȚELE NAVALE ALE ROMÂNIEI – INFLUENȚE ALE EVOLUȚIEI MEDIULUI DE SECURITATE DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

4.1. Riscurile și amenințările din Zona Extinsă a Mării Negre – abordarea României

România are 245 de kilometri de coastă la Marea Neagră, fiind un stat maritim membru al UE și al NATO. Această caracteristică a României face ca mediul de securitate din ZEMN să fie unul de o importanță deosebită. Analizând Strategia Națională de Apărare a României⁶⁷, putem remarca faptul că responsabilitatea României față de evoluțiile securității în acest spațiu emerge dintr-un cumul de condiții precum statutul de stat de graniță al NATO și UE, existența unor surse de instabilitate în regiune (conflicte înghețate), necesitatea implicării constante și substanțiale în rezolvarea acestora.

Totodată, același document menționează în rândul principalelor riscuri și amenințări și aspecte care, pentru România, sunt legate și de apartenența la ZEMN. Dintre acestea, menționăm:

a) extinderea modalităților de manifestare a fenomenului terorist în plan internațional, prin diversificarea bazei de sprijin și de recrutare;

b) proliferarea ADM, precum și dezvoltarea programelor de rachete balistice, dar și emergența unor entități statale și non-statale capabile să dobândească unele capacități de producere a ADM;

c) criminalitatea organizată, cu caracter național și transfrontalier;

---

⁶⁷ *Strategia Națională de Apărare a României. Pentru o Românie care garantează pacea și prosperitatea generațiilor viitoare*, București, 2010, pp. 10-12, accesată on-line la <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, la 13 octombrie 2010.

- d) traficul și consumul de droguri;
- e) menținerea unui nivel ridicat de instabilitate și insecuritate în ZEMN.

În ciuda tuturor acestor caracteristici ale mediului de securitate din ZEMN, trebuie reținut că România nu consideră niciun stat ca potențială amenințare la adresa securității naționale. Prin urmare, Forțele Armate Române, inclusiv cele navale, sunt angajate în rezolvarea eventualelor diferende prin mijloace pașnice, contribuind și la consolidarea cooperării și creșterii încrederii mutuale dintre statele riverane ale Mării Negre.

De asemenea, riscurile și amenințările identificate în ZEMN au un vădit caracter transnațional, încadrându-se în efectele negative ale globalizării, ceea ce a impus dezvoltarea Forțelor Navale Române în consecință. Prin urmare, acțiunile de contracarare a lor nu se reduc doar la activități în spațiul Mării Negre, ci și în afara acestuia. Astfel, în 2004, intră în serviciul Forțelor Navale Române fregata „Regele Ferdinand”, iar, în 2005, fregata „Regina Maria”, echivalând cu dobândirea unei componente de tip „Blue Waters”, adică a capacității de a acționa la distanțe mari de coastă. Aceste evoluții în planul dezvoltării Forțelor Navale Române se află în strânsă legătură nu doar cu necesitatea abordării riscurilor și amenințărilor contemporane, ci și cu statutul de stat membru al NATO și al UE, cu viziunea asupra securității dezvoltată la aceste niveluri, o adaptare la credința că „prevenirea conflictelor și prevenirea apariției amenințărilor nu pot începe prea devreme”⁶⁸.

Proximitatea României de zone cu un potențial ridicat de instabilitate, generatoare de insecuritate și pentru statele din apropierea lor, presupune un nivel ridicat de responsabilitate nu doar pentru securitatea națională, ci și pentru securitatea

---

⁶⁸ *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, p. 6, la <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSI IRO.pdf>, accesat on-line la 6 ianuarie 2013.

întregului spațiu european. Statutul de stat de frontieră contribuie la crearea acestei stări a lucrurilor. Paradoxal, tocmai faptul că România se confruntă cu astfel de riscuri și amenințări face posibilă afirmarea ca stat membru al NATO și UE responsabil, confirmând importanța apartenenței României la aceste structuri. Pe de altă parte, România s-a afirmat și ca susținător și promotor al păcii și securității în regiunea apropiată. Susținerea Republicii Moldova în atingerea dezideratului de a deveni membră a UE, precum și a Georgiei și Ucrainei pentru aderarea la NATO⁶⁹ fac parte din acest tip de acțiuni ale României.

Mai mult, România este parte și inițiator al unor inițiative de cooperare la Marea Neagră, menite, în esență, să realizeze nu doar un cadru de cooperare pentru abordarea problemelor specifice regiunii, ci și să contribuie la creșterea încrederii între statele cuprinse în acest spațiu. Câteva exemple în acest sens ar cuprinde proiecte precum Sinergia Mării Negre, care a fost demarată în 2007, ca urmare a unei propuneri făcute de România, Bulgaria și Grecia, susținute și de alte state membre ale UE; Strategia UE pentru regiunea Dunării, ce a luat naștere tot ca urmare a promovării de către România și Austria, de această dată, a acestui proiect.

Practic, faptul că este riverană Mării Negre echivalează, pentru România, cu existența simultană a unor avantaje și dezavantaje. Dezavantajele emerg din specificul mediului de securitate al ZEMN, iar avantajele din posibilitatea de afirmare

---

⁶⁹ În ciuda susținerii pe care Ucraina și Georgia au primit-o pentru atingerea acestui obiectiv, în special în cadrul consultărilor din cadrul summitului NATO de la București (2008), acest lucru nu s-a materializat încă. Motivele pentru aceasta cuprind nu doar opoziția Franței și a Germaniei ca acestea să semneze un plan de acțiune pentru dobândirea statutului de membre ale NATO (Membership Action Plan – MAP), ci și cursul ulterior al evenimentelor. Ne referim, în speță, la reacțiile Rusiei, pe care le-am analizat anterior în cadrul prezentului studiu – invazia Georgiei, precum și strategia „santajului” energetic aplicat în cazul Ucrainei.

în cadrul organizațiilor de securitate din care face parte prin asumarea unui rol proactiv în gestionarea riscurilor și amenințărilor la Marea Neagră.

Tipologia riscurilor și amenințărilor pe care le-am identificat în ZEMN, determină tipul de operații pe care Forțele Navale ale României le pot derula. Astfel, Conform Doctrinei pentru Operații a Forțelor Navale (2012)⁷⁰, Forțele Navale Române derulează operații pe timp de pace, criză și război. Acestea sunt clasificate în operații de apărare, operații ofensive și operații navale de stabilitate și răspuns la crize. Din categoria operațiilor de apărare fac parte *misiunile de luptă navală* de suprafață, împotriva submarinelor, contra minelor, supravegherea navală (cercetarea, localizarea, recunoașterea, identificarea și urmărirea țintelor aeriene și navale de suprafață sau submarine), acoperirea navală (asigurarea apărării zonale a forțelor dispuse în zona de responsabilitate a forțelor navale, precum și a obiectivelor economice, sociale și populației din interiorul acesteia). Tot în cadrul operațiilor de apărare se încadrează și *apărarea antidesant, apărarea comunicațiilor navale maritime și fluviale, sprijinul forțelor terestre aflate în apărare pe litoral/ fluviu și apărarea platformelor petroliere maritime*.

În ceea ce privește operațiile ofensive, Forțele Navale pot participa la operații ofensive pe comunicațiile navale ale inamicului și în sprijinul forțelor terestre aflate în ofensivă.

Operațiile de stabilitate/răspuns la crize reprezintă, conform Doctrinei pentru Operații a Forțelor Navale (2012), „ansamblul de acțiuni militare desfășurate pentru combaterea acțiunilor teroriste, insurgente, elementelor criminale sau destabilizatoare în scopul asigurării ordinii de drept și siguranței populației civile, a respectării drepturilor

---

⁷⁰ Ministerul Apărării Naționale, Statul Major al Forțelor Navale, *F.N. (1.3.), Doctrina pentru operații a forțelor navale*, Tipografia Direcției Tipografice Maritime, București, 2012.

constituționale ale acesteia, precum și proprietății publice și/ sau private, îndepărtarea efectelor dezastrelor naturale, accidentelor industriale sau a unor acțiuni de luptă, refacerea infrastructurii, evacuarea populației civile din zonele grav afectate⁷¹.

În acest context, Forțele Navale Române joacă un rol considerabil, fiind unul dintre principalele instrumente nu doar de apărare și promovare a intereselor naționale ale României în ZEMN, dar și în cadrul NATO și UE, ci și de apărare a țării din perspectiva riscurilor și amenințărilor caracteristice acestui spațiu.

4.2. Forțele navale ale României – efecte ale apartenenței la organizațiile de securitate euro-atlantice

În opinia noastră, există două mari categorii de factori care influențează configurarea Forțelor Navale ale României, categorii determinate tot de specificul poziției țării noastre în cadrul ZEMN. În primul rând, este vorba despre apartenența la cele două structuri de securitate euro-atlantice – NATO și UE, iar, în al doilea rând, specificul mediului de securitate de la Marea Neagră.

Aderarea României la cele două structuri, în special, în Alianța Nord-Atlantică, a echivalat și cu parcurgerea unui proces de reformare și restructurare a forțelor armate, inclusiv a celor maritime.

Totodată, aderarea la structurile euro-atlantice a presupus și necesitatea dezvoltării interoperabilității între Forțele Navale Române și cele ale Alianței. Acest principiu al multinaționalității, îmbrățișat nu doar de NATO, ci și de UE, a făcut necesară reconsiderarea concepției de dezvoltare a relațiilor dintre armate și, implicit, între categoriile de forțe ale acestora. Prin urmare, conform Doctrinei pentru Operații a

---

⁷¹ Ibidem, p. VI-1.

Forțelor Navale (F.N.-1.3.)⁷², Forțele Navale ale țării noastre acționează, în funcție de competențele pe care le au, în scopul extinderii și aprofundării integrării lor cu structurile similare de la nivelul statelor membre ale NATO și UE. Principalul obiectiv al acestui tip de acțiuni este reprezentat de creșterea capacității de a acționa împreună cu structurile similare dezvoltate la nivelul NATO și al UE. Cu alte cuvinte, cooperarea dintre Forțele Navale ale României cu cele ale altor state membre este ghidată de necesitatea dezvoltării interoperabilității și compatibilității cu acestea.

Pe de altă parte, ca promotor al păcii și stabilității la Marea Neagră, România trebuie să participe cu Forțele Navale la constituirea unor forme de cooperare consolidată cu cele aparținând altor state din Europa Centrală și Est și din Balcani, precum și identificarea unor forme de cooperare cu forțele navale ale unor state aflate în zone geografice ce prezintă interes pentru România⁷³.

Mai mult, eforturile de creștere a compatibilității și interoperabilității cu trupele NATO presupun și permanenta racordare a Forțelor Navale Române la evoluțiile ce se petrec în acest cadru. Printre acestea se numără, după cum am menționat anterior, „pooling and sharing” (comasarea și utilizarea în comun a resurselor pentru apărare) și „smart defence” (Apărarea inteligentă), inițiative în materie de planificare a apărării lansate de către UE, respectiv NATO. Per ansamblu, cele două concepte presupun eforturi de a obține un maximum de securitate cu minimum de investiție. Concret, „pooling and sharing” și „smart defence” presupun alinierea priorităților naționale în materie de apărare cu cele ale NATO, specializarea statelor membre pe anumite sectoare în funcție de nivelul de dezvoltare pe care l-au atins în respectiva arie și, nu în ultimul rând, cooperarea între statele membre în vederea garantării

---

⁷² Ibidem, p. II- 20.

⁷³ Ibidem.

securității. Scopul este concentrarea investițiilor în respectivul sector, urmând ca acele capacități ce nu vor fi disponibile la nivel național, în caz de necesitate, să fie furnizate de către aliații la nivelul cărora acestea au fost dezvoltate în urma unor proiecte de tip „apărare inteligentă”.

Prin urmare, este de așteptat ca, cel puțin pe termen mediu, configurația forțelor armate ale României să cunoască un nou proces de schimbare, de adaptare a funcționării forțelor armate în contextul creat de criza economică și financiară. Două dintre componentele „smart defence” pot avea un impact considerabil asupra organizării și configurației Forțelor Navale ale României – prioritizarea și specializarea. Aceasta presupune că România va trebui să își concentreze resursele financiare asupra acelor domenii considerate prioritare la nivelul NATO și să se specializeze pe furnizarea doar a anumitor capacități de apărare. De asemenea, de reținut este și faptul că „smart defence” și „pooling and sharing” vizează dezvoltarea sau achiziționarea acelor echipamente militare care sunt prea costisitoare pentru ca statele membre să și le poată permite unilateral.

România este deja parte a proiectelor derulate sub cele două inițiative. Dintre proiectele cu posibil impact asupra configurației forțelor navale naționale, putem menționa participarea țării noastre la achiziționarea sistemelor de supraveghere terestră, maritimă și aeriană, precum și includerea țării noastre în proiectul dezvoltării scutului anti-rachetă.

Totuși, în opinia noastră, probabilitatea ca Forțele Navale ale României să participe în cadrul inițiativelor de acest tip scade dacă luăm în considerație faptul că România are nevoie de modernizare și/sau de noi achiziții în materie de capacități militare navale. Într-adevăr, de la momentul integrării în NATO, Forțele Navale Române au dobândit experiență în implementarea standardelor Alianței, fiind prima categorie de forțe care a încheiat prima etapă de restructurare

din *Strategia de transformare a Armatei României*⁷⁴, dar specialiștii estimează că, în ciuda adaptabilității, a capacității de asimilare, transformare în plan doctrinar, structural, funcțional, al instruirii și educației, achiziția și modernizarea sunt două aspecte ce au rămas în urmă fiind extrem de costisitoare; din această cauză, în următorii ani, navele Forțelor Navale ale României își vor epuiza durata de serviciu, fiind nevoie să fie înlocuite sau modernizate⁷⁵. Așadar, dacă unul dintre factorii care sunt luați în considerare atunci când se realizează proiecte de tip „smart defence” este nivelul de dezvoltare pe care îl cunoaște deja respectiva capacitate la nivel național, atunci, șansele ca Forțele Navale Române să fie vizate de această inițiativă scad.

Argumentația de mai sus ar putea fi susținută și de faptul că, deși Marea Neagră este, într-adevăr, un spațiu cu un potențial ridicat de conflictualitate, caracterizat de manifestarea unei game largi de riscuri și amenințări de securitate, probabilitatea unei confruntări armate de mare anvergură este totuși redusă. Dincolo de inițiativele de cooperare între forțele navale ale statelor riverane, găsim că disponibilitatea marilor puteri la Marea Neagră (SUA, NATO, Rusia) de a intra într-un eventual conflict este foarte mică.

Pe de altă parte însă, posibilitatea ca Forțele Navale Române să fie vizate de cele două inițiative crește dacă luăm în considerare faptul că România este totuși stat de frontieră al celor două organizații, capacitatea ei de a preveni manifestarea riscurilor și amenințărilor în acest spațiu fiind extrem de

---

⁷⁴ Ministerul Apărării, *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007, accesat în format on-line la http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategie_transformare_2007.doc, la 15 ianuarie 2013.

⁷⁵ Ion CONDUR, *Influența Noului Concept Strategic NATO asupra perspectivelor Forțelor Navale în contextul geopolitic actual (Lucrare de curs)*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2011, pp. 86-87.

importantă în securitatea întregii alianțe și a UE. Prin urmare, consolidarea capabilităților militare navale române poate constitui, din acest punct de vedere, una dintre prioritățile stabilite la nivel supra-național. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, după cum am argumentat în lucrări anterioare⁷⁶, în substratul celor două inițiative, se poate afla și implicațiile glisării intereselor strategice ale SUA către regiunea Asia-Pacific și a necesității asumării de către statele europene a unei responsabilități crescute față de garantarea propriei securități, precum și a securității statelor din proximitatea imediată. Mai mult, Forțele Navale Române și-au dovedit nu doar utilitatea, ci și capacitatea de a acționa într-un context multinațional prin participarea la misiunea UE EUFOR ATALANTA, de luptă împotriva pirateriei în Golful Aden. Deși misiunea nu s-a derulat în apele Mării Negre, acțiunile duse de fregata „Ferdinand”, cu care România a participat în perioada 1 octombrie – 30 noiembrie 2012, au demonstrat capacitatea Forțelor Navale Române de acționa în vederea contracărării uneia dintre cele mai grave amenințări legate de spațiul maritim – pirateria.

Deși pirateria nu s-a manifestat încă și în spațiul Mării Negre, constituie totuși un risc pentru care este necesar ca forțele navale ale țării noastre să fie pregătite. Și aceasta cu atât mai mult cu cât Marea Neagră este un spațiu de tranzit nu doar pentru activitățile rețelilor de crimă organizată sau a celor teroriste, ci și a resurselor energetice. Spre exemplu, prin Strâmtoarea Bosfor, ce leagă Marea Neagră de Marea Mediterană trec anual nu mai puțin de 500 de tancuri petroliere⁷⁷, ceea ce ar putea aduce Marea Neagră pe harta acțiunilor de piraterie maritimă.

---

⁷⁶ A se vedea Cristina BOGZEANU, „Relația dintre NATO și UE din perspectiva implicațiilor conceptelor „smart defence” și „pooling and Sharing”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [44]/2012, pp. 34-41.

⁷⁷ Gheorghe CALOPĂREANU, *op. cit.*, p. 169.

Similar poate fi analizată și participarea României, cu fregata „Regina Maria”, la misiunea NATO „Active Endeavour”, pe perioade determinate, în anii 2005, 2007, 2008, 2010, 2011. În această perioadă, nava militară românească a executat în Marea Mediterană misiuni specifice de prevenire și combatere a terorismului și a traficului ilegal, alături de alte nave și forțe aflate sub comandă NATO.

De asemenea, în 2011, fregata „Ferdinand” a contribuit la operațiunea NATO „Unified Protector”, ce s-a derulat în contextul războiului civil din Libia (2011), dar în afara apelor teritoriale ale acestora. Operația presupunea impunerea unei zone de interdicție aeriană, protejarea populației și a zonelor populate de amenințarea unor atacuri și impunerea unui embargou maritim asupra armelor și mercenarilor. Forțele Navale Române au participat la atingerea celui de-al treilea obiectiv menționat. Ambarcațiunea română a efectuat misiuni de asistență umanitară și salvare, patrulare și monitorizare a navelor din zona de responsabilitate, interogare și control al navelor suspecte de transport de arme și mercenari către Libia.

Ceea ce este de reținut, cu privire la influența statutului de stat membru al NATO și al UE asupra configurării Forțelor Navale ale României, este faptul că acestea pot cunoaște un nou proces de transformare în ceea ce privește capacitățile. Având în vedere faptul că „pooling and sharing” și „smart defence” sunt inițiative relativ recente, dar și mediul geopolitic și geostrategic fluid, evoluțiile pot fi orientate fie către creșterea calității echipamentelor militare, fie către reducerea lor sau menținerea în forma actuală. Schimbarea este, însă, singura certitudine în acest sens.

4.3. Rolul Forțelor Navale Române în consolidarea cooperării regionale

Forțele Navale ale României participă la inițiativele de securitate de la Marea Neagră, menite să contribuie la creșterea

nivelului interoperabilității și compatibilității, atât ca parte a NATO și a UE, cât și între forțele navale ale statelor riverane.

Black Sea Harmony (BSH) este o operațiune lansată de Turcia (2004), menită să garanteze siguranța circulației navelor prin cele două strâmători ce fac legătura între Marea Neagră și Marea Mediterană, dar și a liniilor de comunicație navale vitale din spațiul Mării Negre. BSH este, așadar, similară operației derulate sub egida NATO – „Active Endeavour”. Scopul general al operației este de a preveni, descuraja și opri activitățile teroriste și acțiunile de susținere a acestora, traficul ilegal de ADM, a mijloacelor de transport la țintă și a materialelor conexe. Misiunile derulate în acest scop se încadrează în rândul operațiilor de apărare, așa cum sunt ele definite prin Doctrina pentru Operații a Forțelor Navale (2012) – prezența militară pe rutele navelor comerciale, activități de supraveghere și cercetare, urmărirea/ „însoțirea din umbră” a contactelor de interes⁷⁸.

La derularea acestei operațiuni participă statele riverane Mării Negre, inclusiv Rusia (din 2006), dar exceptând Bulgaria și Georgia. România a semnat memorandumul de înțelegere cu guvernul Turciei privind cooperarea în cadrul acestei operațiuni în 2009. Conform acestui document, Forțele Navale ale României derulează, în cadrul operației BSH, următoarele acțiuni maritime⁷⁹:

- operațiuni de supraveghere sistematică în ariile de jurisdicție maritimă română și turcă și în spațiul aerian de deasupra acestora, în conformitate cu dreptul internațional;
- operațiuni de recunoaștere pentru vasele suspecte;

⁷⁸ Dorin DĂNILĂ, Ion CUSTURĂ, „Black Sea Harmony – atitudini, perspective”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [31]/2009, pp. 36-40.

⁷⁹ *Memorandumul de înțelegere între Guvernul României și Guvernul Republicii Turcia privind cooperarea în cadrul „Operațiunii Black Sea Harmony”*, accesat în format on-line la <http://webapp.senat.ro/pdf/10L238LP.pdf>, la 14 ianuarie 2013.

- operațiuni de urmărire a vaselor suspecte;
- luarea măsurilor adecvate dacă se notifică intrarea unui vas suspect în ariile de jurisdicție maritimă română/ turcă.

Participarea României la BSH presupune includerea acesteia în prevenirea și contracararea riscurilor și amenințărilor la Marea Neagră și existența unui nivel de pregătire adecvat pentru astfel de acțiuni. Pe de altă parte, implică și asumarea responsabilă a statutului de stat membru al NATO și UE, securizând astfel apele aflate sub jurisdicție română, care constituie, totodată și frontiera estică a celor două organizații. Astfel, prezența celor două organizații la Marea Neagră devine cu atât mai clar conturată cu cât România se implică în operațiuni de contracarare și micșorare a riscurilor și amenințărilor din acest spațiu.

Blackseafor este o altă inițiativă a Turciei, ce datează din 2001, implicând participarea tuturor celorlalte state riverane – România, Bulgaria, Ucraina, Rusia, Georgia. Blackseafor se încadrează în rândul eforturilor de a consolida cooperarea și încrederea mutuală dintre statele riverane, de a crește nivelul interoperabilității între forțele navale ale acestora, dar și de a contribui la promovarea securității și stabilității în acest spațiu. Practic, Blackseafor este un cadru de cooperare politico-militară regională, dar poate fi pusă, la solicitare, la dispoziția ONU și OSCE pentru derularea de misiuni specifice.

Printre activitățile derulate sub această egidă, se numără operații de căutare și salvare, protecția mediului înconjurător, asistență umanitară, înlăturarea minelor, lupta împotriva terorismului internațional. În acest cadru, Forțele Navale Române pot contribui nu doar la sporirea nivelului de securitate și stabilitate din ZEMN, prin acțiuni militare specifice, ci și la dezvoltarea dialogului și cooperării între statele din acest spațiu, precum și între acestea și NATO.

Reuniunea Șefilor Marinelor Militare Europene (Chiefs of European Navies – CHENS) este un forum

informal, independent, alcătuit din șefii marinelor militare ale tuturor statelor maritime europene, membre ale NATO sau UE. Prin întrunirile anuale, este promovată cooperarea la nivel înalt între Forțele Navale ale statelor membre, accentul fiind așezat pe analiza aspectelor de interes comun în domeniul securității maritime. Se urmărește elaborarea unei viziuni navale europene pentru anul 2025, ce prevede necesitatea unei prezențe maritime europene echilibrate, adaptabile și inter-operabile⁸⁰. Aceasta poate constitui un alt element care să anunțe viitoare evoluții în configurarea Forțelor Navale ale României.

Un alt forum de cooperare este **Simpozionul Puterea Maritimă (Seapower)**, la care participă delegații naționale ale statelor riverane Mării Negre și Mării Mediterane.

Forța multinațională de pace din sud-estul Europei (MPFSEE) a fost lansată în cadrul Reuniunilor Miniștrilor Apărării din Sud-Estul Europei (SEDM), având două componente – *brigada din sud-estul Europei (SEBRIG)* și un *grup de forțe de geniu* pentru intervenții în crize umanitare și asistență civilă în caz de dezastre.

Dincolo de acestea, Forțele Navale ale României derulează exerciții de pregătire în comun și în format bilateral sau în alte formate multinaționale. Din rândul formatelor bilaterale, putem aminti exerciții precum **Black Sea Partnership (BSP)**, pregătirea în comun a Forțelor Navale Române cu forțe aparținând grupărilor navale permanente ale NATO, sau cu grupările navale ale unor țări precum SUA, Turcia, Marea Britanie, Franța, Grecia, Germania, Olanda. Toate acestea favorizează împărtășirea unui set de bune practici, de lecții învățate, contribuind, totodată și la creșterea interoperabilității trupelor navale ale acestor state pentru executarea misiunilor în format multinațional, sub egida NATO și a UE.

---

⁸⁰ Ion CONDUR, *op. cit.*, p. 108.

Exemple recente⁸¹ de astfel de exerciții sunt:

- *Exercițiul Comun Româno-American „Summer Storm”* (2012) – activități de planificare și executare a unei operații de debarcare la Capul Midia, activități de recunoaștere și securizare a plajei, patrulare, trageri de infanterie, evacuarea non-combatanților, instruire pentru luptă urbană și operațiuni de cercetare prin luptă;

- *MCM LIVEX Poseidon 12* (România, Bulgaria, Marea Britanie, Germania, Italia și Turcia) – activități de căutare și distrugere a minelor marine, trageri reale de artilerie cu armamentul de la bord, precum și exerciții specifice acțiunii în cadrul unei grupări navale;

- *Eurasian Partnership Dive* (2012) – exercițiu internațional al scafandrilor derulat cu participarea Azerbaidjanului, României, Bulgariei, Georgiei, Ucrainei și SUA, presupunând exerciții de scufundări la mare adâncime simulate, scufundări pentru înlăturarea dispozitivelor explozive, intervenția la amenințările dispozitivelor explozive improvizate subacvatice și neutralizarea acestora, scufundări în vederea descoperirii țintelor imerse;

- *Black Sea Rotational Force (din 2010)* – program multi-anual al Forțelor Navale ale SUA cu baza în partea continentală a SUA, care trimite baze navale ale SUA în regiuni adiacente Mării Negre. Forțele participă la cooperarea în materie de securitate pentru construcția forțelor, la furnizarea stabilității regionale și dezvoltarea de parteneriate de lungă durată cu națiunile din regiune. Antrenamentele derulate în acest cadru în 2012 au vizat operații în mediul urban cu grupa/plutonul de Infanterie Marină, operații de blocare-căutare; contracararea dispozitivelor explozive improvizate; instalarea și operarea punctelor de control trafic; instrucție

sanitară, cu accent pe acordarea primului ajutor/resuscitarea de urgență, evacuarea și transportul răniților pe câmpul de luptă.

---

⁸¹ Conform datelor furnizate de pagina web oficială a Statului Major al Forțelor Navale, <http://www.navy.ro/index.html>, accesat la 13 ianuarie 2013.

CONCLUZII

ZEMN se conturează ca un spațiu al contrastelor, al disensiunilor, al eterogenității și paradoxului, având puternice influențe ale modului în care actorii implicați își percep securitatea în raport cu caracteristicile zonei. ZEMN definește vecinătatea comună a comunității euro-atlantice și a Federației Ruse. Dificil de integrat în teoriile existente pe tema regiunilor, ZEMN poate fi abordată drept o regiune „specială”, un spațiu de contact între actori extrem de diverși, cu viziuni diverse asupra modului în care mediul de securitate ar trebui să evolueze în acest areal. Totodată, această diversitate a viziunilor și abordărilor problemelor de securitate la Marea Neagră echivalează și cu racordarea acestora la mecanisme și procese securitare distincte.

Analiza asupra intereselor principalilor actori la Marea Neagră a reliefat faptul că două dintre cele mai importante aspecte ale securității la Marea Neagră sunt legate de problema energetică și de natura relațiilor dintre state. Per ansamblu, putem identifica doi actori cu impact major asupra evoluției mediului de securitate din regiune – comunitatea euro-atlantică, reprezentată prin NATO și UE, și Federația Rusă. Evoluția relațiilor dintre cele două părți este, în opinia noastră, definitorie pentru consolidarea securității și stabilității în ZEMN.

Ambele părți exercită o forță de atracție asupra statelor din ZEMN, dar abordările lor sunt divergente. Pe de o parte, NATO și UE urmăresc promovarea prosperității și democrației în acest spațiu, astfel încât, în timp, statele să devină nu doar stabile și predictibile în ceea ce privește securitate, ci și posibile state membre, fapt ce ar comporta avantaje pentru comunitatea euro-atlantică în plan energetic, dar și strategic. Pe de altă parte, Rusia și-a propus redobândirea statutului de mare putere a

arenei internaționale, iar menținerea influenței asupra vecinătății apropiate face parte din strategia sa. Adoptând adesea o tactică de tip „divide et impera”, Rusia s-a situat de cele mai multe ori de parte republicilor separatiste din ZEMN, contribuind la perpetuarea instabilității în acest spațiu. Prin urmare, atât timp cât relațiile dintre statele și organizațiile ce reprezintă comunitatea euro-atlantică și Rusia vor rămâne marcate de tensiune, șansele ca nivelul de securitate în ZEMN să cunoască o creștere sunt slabe.

Astfel se creează și fundamentul manifestării altor riscuri și amenințări de securitate. Caracterul precar al securității și stabilității în regiune a determinat ca statele din acest spațiu să fie marcate profund de carențe ale buneii guvernări, sărăcie și conduse adesea de regimuri corupte. În acest mod se creează un mediu fertil pentru dezvoltarea unor riscuri precum conflicte inter-etnice, terorismul internațional, criminalitatea organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă. În cazul Mării Negre, este capitalizată însă valența sa de spațiu de tranzit, de legătură.

În mod aparent paradoxal, existența acestor riscuri și amenințări care, în ultimă instanță, sunt comune tuturor actorilor, face necesară abordarea lor în consecință, indiferent de interesele acestora în plan energetic, securitar, politic, strategic etc. Prin urmare, în ceea ce privește mediul de securitate din ZEMN, putem identifica un lanț cauză-efect de tipul: interesele divergente ale marilor actori în regiunea Mării Negre permit tergiversarea rezolvării conflictelor înghețate; tergiversarea rezolvării conflictelor înghețate face ca statele vizate să stagneze din punctul de vedere al dezvoltării economice și politice; faptul că statele ce sunt prinse în astfel de conflicte stagnează din punctul de vedere al dezvoltării economice și politice creează vulnerabilități și un mediu propice pentru manifestarea unor riscuri și amenințări de securitate; existența unor riscuri și amenințări de securitate

comune impune necesitatea cooperării între actorii ce sunt vizati direct de evoluțiile în materie de securitate din acest spațiu. Rolul jucat de interesele divergente ale marilor actori vizavi ZEMN, în general, și statele care sunt prinse în conflicte înghețate, în particular, nu echivalează cu faptul că aceste entități sunt conduse de interesele marilor actori, neavând nici un cuvânt de spus în ceea ce privește propria existență. Dar faptul că sunt supuse forței de atracție exercitate de marii actori, fiecare presupunând avantaje și dezavantaje, contribuie la tergiversarea momentului identificării unei soluții.

Lanțul de cauzalitate descris mai sus este, desigur, doar o parte a gamei extrem de diverse de factori care determină evoluțiile securitare ale ZEMN, dar, în opinia noastră, ilustrează clar caracterul paradoxal al mecanismelor care stau în spatele acestor evoluții.

ZEMN nu este un spațiu conflictual, dar este unul al tensiunilor, al presiunilor, al riscurilor și amenințărilor, al existenței mocnite a unui potențial conflictual și destabilizator. Totuși, studiul de față demonstrează că dincolo de tensiunile, divergențele, interesele distincte, riscurile și amenințările caracteristice acestui spațiu, există numeroase inițiative de cooperare. De succesul acestora în a-și atinge obiectivele depinde creșterea nivelului de securitate în Zona Extinsă a Mării Negre. Și aceasta numai dacă luăm în calcul faptul că astfel ar fi vizată chiar sursa primară a lanțului causal descris anterior.

În acest context, României joacă un rol deosebit de important. Ca stat de graniță al NATO și al UE, România are un plus de responsabilitate în a opri la granițele sale manifestarea riscurilor și amenințărilor identificate, integrându-se, în același timp în organizațiile cărora le este membră. Rolul forțelor sale armate este, de asemenea, consistent, iar, din rândul acestora, Forțele Navale joacă un rol cu atât mai important prin participarea la diversele inițiative de cooperare,

de creștere a încrederii mutuale dintre actorii ZEMN, dar și prin responsabilitatea de a alcătui prima linie de apărare în prevenirea și contracararea riscurilor și amenințărilor din acest spațiu.

Aderarea la NATO a echivalat cu un proces de transformare și reformare a forțelor armate, inclusiv a celor navale. Dar, ceea ce trebuie reținut este faptul că prin statutul de stat membru al NATO și UE, România este racordată direct la toate dinamicile acestora, inclusiv în materie de apărare și configurare a forțelor. Perioada de schimbări profunde pe care mediul internațional de securitate o cunoaște în prezent anunță noi evoluții, ce pot fi deja intuite prin cele două inițiative lansate în materie de planificare a apărării – „pooling and sharing” și „smart defence. Forțele Navale au demonstrat deja capacitatea de a acționa în cadrul unor operații și misiuni multinaționale, dovedind adaptarea la standardele NATO și UE, dar, este posibil ca, pe termen mediu, să asistăm la noi reconfigurări ale acestora, determinate de reconfigurările generale din planul sistemului internațional.

Bibliografie

1. ***, „Marea Neagră: lac NATO”, 20 august 2008, <http://stiri.rol.ro/-Marea-Neagra-lac-NATO--142449.html>.
2. ***, *Russia to have counter-terrorist drills near Syria*, 27th of December 2012, <http://www.blackseanews.net/en/read/52742>.
3. ***, *Russia warns Kiev over NATO plans*, în BBC News, 7th of June 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5054506.stm>.
4. ***, *Strategia de Securitate Națională a Rusiei până în 2020* (2010), <http://wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>.
5. ***, *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIRO.pdf>.
6. ***, *Strategia Națională de Apărare a României. Pentru o Românie care garantează pacea și prosperitatea generațiilor viitoare*, București, 2010, http://www.presidency.ro/static/ordine/SN_Ap/SNAp.pdf.
7. ***, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 12th of July 2008, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>.
8. ***, *The Military Doctrine of the Russian Federation Approved by Russian Federation Presidential Edict on 5th of February* 2010, http://www.sras.org/military_doctrine_russian_federation2010.
9. Ministerul Apărării Naționale, Statul Major al Forțelor Navale, *F.N. (I.3.), Doctrina pentru operații a forțelor navale*, Tipografia Direcției Tipografice Maritime, București, 2012.
10. Comisia Comunităților Europene, *Comunicarea Comisiei către Consiliul și Parlamentul European, Sinergia Mării Negre – O nouă inițiativă de cooperare regională*, Bruxelles, COM (2007) 160 final, 11th of April 2007, accesat on-line la http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_ro.pdf.
11. Ministerul Apărării, *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007, [91](http://www.mapn.ro/despre_
</div><div data-bbox=)

[mapn/informatii_generale/documente/strategie_transformare_2007.doc](http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategie_transformare_2007.doc).

12. *NATO Spokesperson's statement on the deployment of Patriot missiles to Turkey*, 21th of December 2012, http://www.nato.int/cps/en/SID-9BA52668-6E053407/natolive/news_93430.htm.
13. *Raport privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, S407/08, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/RO/reports/104652.pdf.
14. The Fund for Peace, *Failed States Index 2012*, accesat în format on-line la <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2012>.
15. Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, *Policy of Zero Problems with our Neighbors*, <http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>.
16. ***, *Vitalie Marinuța trage un semnal de alarmă: Rusia a introdus armament în regiunea transnistreană și împreună cu separatiștii simulează atacuri pe Nistru. Pregătește Moscova provocări armate la Nistru?*, 18 octombrie 2012, accesat on-line la http://www.rgnpress.ro/rgn_12/categorii/politic/7216-vitalie-marinua-trage-un-semnal-de-alarma-rusia-a-introdus-armament-in-regiunea-transnistreana-si-impreuna-cu-separatistii-simuleaz-atacuri-pe-nistru-pregateste-moscova-provocari-armate-la-nistru.html.
17. ALEXANDRESCU, Grigore; SARCINSCHI, Alexandra, *Modalități și posibilități de amplificare a cooperării în Zona Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
18. BĂHNĂREANU, Cristian, „Arma energetică” în contextul relațiilor internaționale ale începutului de secol XXI, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
19. BĂHNĂREANU, Cristian; DINU, Mihai-Ștefan (editors), *Common and national interests within EU framework*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012.

20. BENITEZ, Jorge, *Ukraine secretly ramps up ties with NATO: report*, 21st of June 2011, <http://www.acus.org/natosource/ukraine-secretly-ramps-ties-nato-report>.

21. BOGZEANU, Cristina, „Relația dintre NATO și UE din perspectiva implicațiilor conceptelor „smart defence” și „pooling and Sharing”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [44]/2012, pp. 34-41.

22. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Geopolitica lumilor secolului XXI*, Editura Univers enciclopedic, București, 2002.

23. BUZAN, Barry; WAEVER, Ole, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

24. BUZAN, Barry; WAEVER, Ole; de WILDE, Jaap, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p. 27.

25. CALOPĂREANU, Gheorghe, *Complexul de Securitate „Zona Extinsă a Mării Negre”*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012.

26. CAŁUS, Kamil, „Transnistria formalises a pro-Russia turn in foreign policy”, 28th of November 2012, Center For Eastern Studies, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2012-11-28/transnistria-formalises-a-prorussian-turn-foreign-policy>.

27. CELIKPALA, Mitat, „Escalating rivalries and diverging interests: prospects for stability and security in the Black Sea region”, în *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 10, No. 3, September 2010.

28. CHIFU, Iulian; NANTOI, Oazu; SUSHKO, Oleksandr, *Percepția Rusiei în România, Republica Moldova și Ucraina*, Editura Curtea Veche, București, 2010.

29. CIUTĂ, Felix, „Region? Why region? Security, Hermeneutics, and the Making of Black Sea Region”, în *Geopolitics*, no. 1, vol. 13, 2008.

30. CLINTON, Hillary, „Secolul Pacific al Americii”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, nov./dec. 2011, p.28.

31. CONDUR, Ion, *Influența Noului Concept Strategic NATO asupra perspectivelor Forțelor Navale în contextul geopolitic actual (Lucre de curs)*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2011.

32. FLIKKE, Geir (ed.); WIGEN, Einar; BLAKKISRUD, Helge; KOLSTØ, Pål, *The Shifting Geopolitics of the Black Sea Region. Actors, Drivers and Challenges*, Norwegian Institute of International Affairs Report, Oslo, 2011.

33. FRIEDMAN, George, „Germany and Russia Move Closer”, *Geopolitical Weekly*, Stratfor, 22nd of June 2010 http://www.stratfor.com/weekly/20100621_germany_and_russia_move_closer.

34. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

35. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

36. HETTNE, Bjorn; SODERBAUM, Fredrik, “Theorising the rise of regionness”, în *New Political Economy*, vol. 5, no. 3, 2000.

37. “Illegal ship dumpings in the Black Sea according to the data of space imagery in September - October 2012/Investigation by ScanEX and BSNews”, 3th of October 2012, accesat on-line la <http://www.blacksea news.net/en/read/48004>.

38. JAPARIDZE, Tedo, „The Black Sea – A Key Strategic Corridor. Is the Region a Black Hole or a Grey Zone within the EU, Eurasian and Euro-Atlantic Space?”, în *Black Sea Security. International Cooperation and Counter-Trafficking in the Black Sea Region*, IOS Press BV, Amsterdam, 2010.

39. LAWLOR, Bruce, „The Back Sea: Center of the nuclear black market”, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67, vol. 6, 2011.

40. MIHEI, Andrian, „Marea Neagră – țintă a terorismului maritim în actualul context geopolitic?”, în *Terorismul azi. Revistă de specialitate în domeniul terorismului*, vol. XXIV-XXVII, anul III, 2008.

41. NEACȘU, Marius Cristian; NEGUȚ, Silviu, „Gas pipelines war”, în *Romanian Review on Political Geography*, anul XII, nr. 1, 2010.

42. PETERSEN, Alexandros, “Black Sea to Supply Europe’s Energy?”, 2nd of October 2009, *New Atlanticist Policy and*

Analysis Blog, http://www.acus.org/new_atlanticist/black-sea-supply-europe%E2%80%99s-energy.

43. POP, Valentina, „EU too divided to solve frozen conflicts, Azerbaidjan says”, *EU Observer*, 19th of October 2008, accesat on-line la <http://euobserver.com/energy/26894>.

44. RETTMAN, Andrew, „EU-Russia summit end with prickly exchange over energy”, *EU Observer*, 23th of May 2009, <http://euobserver.com/foreign/28173>.

45. SARCINSCHI, Alexandra, „Cooperare pentru și împotriva securității la Marea Neagră”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [31]/2010, pp. 84-90.

46. SARCINSCHI, Alexandra, “Dileme de securitate: abordări subiective și obiective ale problematicei scutului anti-rachetă”, în *Impact Strategic*, nr. 3[40]/2011.

47. SCHLEIFER, Yigal, *Turkey: Syria Crisis Causes Russian Relations to Suffer*, 19th of July 2012, <http://www.eurasianet.org/node/65684>.

48. SOCOR, Vladimir, „A failed re-start to 5+2 negotiations on Transnistria”, 8th of March 2012, *Eurasia Daily Monitor*, vol. 9, no. 48, The Jamestown Foundation, accesat on-line la http://www.jamestown.org/prog_rams/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39113&cHash=1820a355aad6791589e35a3e0c9758d4.

49. SOLYANSKAYA, Xenia, “A new integration project for Eurasia – The future in the making”, în *Current Concerns*, 16th of December 2012, <http://www.currentconcerns.ch/index.php?id=1426>.

50. *The EU-Russia Partnership – basic facts and figures*, MEMO/11/104, Bruxelles, 22nd of February 2010, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-104_en.htm#PR_meta PressRelease_bottom

51. TRENIN, Dmitri; GREENE, Sam, *(Re)Engaging Russia in an Era of Uncertainty*, Washington, D.C., Carnegie Endowment for International Peace, Policy Brief 86, Dec. 2009.

52. VANDIVER, John, “Marine rotational force mission in East Europe serves as a model for future training”, în *Stars and Stripes*, 7th of September 2011, <http://www.stripes.com/news/marine-rotational-force-mission-in-east-europe-serves-as-model-for-future-training-1.154358>.

53. VOLOSHIN, Georgiy, „Russia’s Eurasian Union. A bid for hegemony?” în *Geopolitical Monitor*, 24th of September 2012, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russias-eurasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/>.

54. Pagina oficială a Statului Major al Forțelor Navale, <http://www.navy.ro/index.html>.

55. CIA World Factbook, <https://www.cia.gov>.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Daniela RĂPAN

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 20.01.2013

Hârtie: A4
Coli tipar: 6,1

Format: A5
Coli editură: 3

Lucrarea conține 98 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

0162/66/2013

C. 208/2013